

Liberalní vzdělávání a krize liberalismu

Diplomová práce

Studijní program:

Studijní obory:

Autor práce:

Vedoucí práce:

N7503 Učitelství pro základní školy

Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Daniel Tichý

Mgr. Michal Trčka, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání diplomové práce

Liberální vzdělávání a krize liberalismu

Jméno a příjmení: Daniel Tichý
Osobní číslo: P19000341
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obory: Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Zadávací katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Práce se zaměří na stručnou charakteristiku jednotlivých proudů liberalismu (vyskytujících se převážně v anglo-americké filosofii), rozbor současné debaty o krizi liberalismu v posledních letech a na to, jakým způsobem ovlivňuje tato krize liberální vzdělávání. V první části práce budou nejprve stručně popsány jednotlivé proudy liberalismu a jejich vzájemné srovnání, pozornost pak bude věnována především analýze současné krize liberalismu. Druhá část práce se bude věnovat liberálnímu vzdělávání. Nejprve jeho obecnému vymezení, následně rozboru prvků liberálního vzdělávání v českém prostředí a reflexi současné české debaty o liberálním vzdělávání, jak argumentace jeho zastánců tak i kritiků. Třetí část práce budou tvořit metodické listy, věnované tomu, jak učit o liberalismu na základních a středních školách, které poslouží jako potenciální výukové materiály pro učitele. Student se bude v průběhu zpracovávání diplomové práce řídit pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

DENEEN, Patrick J. Proč selhal liberalismus. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Academia, 2019, 176 s. ISBN 978-80-200-3050-4. DUFEK, Pavel, Jiří BAROŠ, Sylvie BLÁHOVÁ, Tereza KŘEPELOVÁ a Patrik TAUFAR. Liberální demokracie v době krize: perspektiva politické filosofie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Masarykovou univerzitou, 2019, 308 s. ISBN 978-80-7419-277-7. LUCE, Edward. Soumrak západního liberalismu. Praha: Argo, 2019. 191 stran. ISBN:978-80-257-2704-1. KEENEY, Patrick. Liberalism, Communitarianism and Education: Reclaiming Liberal Education. Doplnit místo: Ashgate Publishing, 2006. ISBN: 0754653978,9780754653974. KRASTEVA, Ivan; HOLMES, Stephen. The Light That Failed: Why the West Is Losing the Fight for Democracy. Doplnit místo: Pegasus Books, 2020. ISBN: 1643133691. ZAKARIA, Fareed. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017, 127 s. ISBN 978-80-200-2717-7.

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Trčka, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce:

17. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

16. března 2021

Daniel Tichý

Poděkování

Tímto bych rád především poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. Michalu Trčkovi Ph.D. za jeho odborné vedení, podnětné připomínky a čas, který mi věnoval. Mé poděkování také patří mé rodině a partnerce, kteří mě při psaní diplomové práce podporovali.

Anotace

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na koncept liberálního vzdělávání v kontextu současné krize liberalismu pohledem politické filosofie. První část práce se zabývá definicí liberalismu a popisem jeho dílčích proudů. V první části se zároveň vyskytuje téma krize liberalismu. Druhá část práce je věnována konceptu liberálního vzdělávání a jeho vztahu ke krizi liberalismu. Třetí část práce tvoří metodické listy, které se věnují tomu jak učit o liberalismu na základních a středních školách.

Klíčová slova

liberální vzdělávání, krize liberalismu, liberalismus, metodika výuky liberalismu, politická filozofie

Annotation

In my thesis I focus on the concept of liberal education in the context of the current crisis of liberalism from the perspective of political philosophy. The first part deals with the definition of liberalism and description of its main types. The first part also includes the topic of the crisis of liberalism. The second part of the thesis is devoted to the concept of liberal education and its relation to the crisis of liberalism. The third part of the thesis consists of methodological sheets that deal with how to teach about liberalism at primary and secondary schools.

Key words

liberal education, the crisis of liberalism, liberalism, methodology of teaching liberalism, political philosophy

Obsah

1 Úvod a vymezení cílů práce.....	9
2 Liberalismus a jeho proudy.....	11
2.1 Liberalismus a jeho klíčové prvky.....	13
2.2 Závazky plynoucí z liberalismu.....	18
2.3 Základní proudy liberalismu.....	20
a) Dělení liberalismu podle Heywooda.....	20
b) Dělení liberalismu podle Barši.....	24
2.4 Krize liberalismu.....	26
3 Liberální vzdělávání.....	31
3.1 Liberální vzdělávání a jeho role v současné společnosti.....	33
3.2 Hlavní znaky liberálního vzdělávání.....	35
3.3 Krize liberalismu a liberální vzdělávání.....	38
3.4 Současná debata o liberálním vzdělávání.....	42
3.5 Shrnutí současné situace liberálního vzdělávání.....	55
4 Metodologické listy.....	57
4.1 Vzor metodologického listu – druhý stupeň základních škol.....	61
4.2 Vzor metodologického listu – střední školy.....	67
5 Závěr.....	74
Seznam použitých zdrojů.....	76

1 Úvod a vymezení cílů práce

Liberalismus je pojem, který v lidech evokuje vždy něco odlišného. Někteří jej vnímají jako synonymum ke slovu svoboda či demokracie. Avšak liberalismus není pouze ztělesněním svobody či synonymem pro pojem demokracie. Mnoho lidí pojmu liberalismus zcela nerozumí, proto jsem se rozhodl tomuto tématu ve své diplomové práci věnovat. Zaměřil jsem se na související téma, kterým je liberální vzdělávání a jeho unikátní pohled na vzdělání. Cílem práce je poskytnout čtenáři srozumitelnou definici liberalismu a stručný popis jeho jednotlivých proudů. Věnuji se konceptu liberálního vzdělávání, konkrétně jeho vymezení a nastínění současné debaty o něm. Na koncept liberálního vzdělávání jsem se zaměřil, jelikož v českém prostředí není znám a mnohokrát se považuje za pouhé všeobecné vzdělávání. Cílem je tento koncept osvětlit a poukázat na jeho využitelnost v prostředí moderních liberálně demokratických států. Zároveň se budu věnovat jeho nevýhodám a kritice ze stran politiků a vysokoškolských pedagogů. Aby bylo možné poskytnutí ucelenějšího pohledu na liberalismus a liberální vzdělávání, tak se také budu okrajově věnovat tématu krize liberalismu. Pojem liberalismus se velmi často zaměňuje s pojmem demokracie. Můžeme si toho všimnout v novinových článcích, v televizních reportážích či přímo v hodinách občanské výchovy ve škole. Mnohokrát politici, političtí aktivisté či běžní občané veřejně hovoří o demokracii a přitom popisují zásady liberalismu. Z toho důvodu je vyústěním této práce didaktické uchopení této tematiky v podobě metodických listů. Metodické listy obsahují rozličné aktivity zaměřující se na výuku témat objevujících se v Rámcově vzdělávacích programech pro základní vzdělávání a gymnázia. Práce je členěna do tří hlavních částí.

První část práce se zabývá definováním pojmu ideologie a jeho vztahem k liberalismu. Liberalismus je svou podstatou především ideologie, která se dotýká všech aspektů lidského života, proto je popis pojmu ideologie demonstrován přímo na liberalismu. Poukazuji na aspekty ideologie, které mají na podobu liberalismu zásadní vliv. Dále se zabývám popisem toho, co liberalismus vyjadřuje a poskytuji přehled proudů a modelů liberalismu. Přehled proudů liberalismu demonstruje historickou proměnu pojetí liberalismu, která se odráží s postupnou proměnou společnosti. V neposlední řadě se v této části věnuji popisu krize liberalismu, především hlavním

znakům a dopadům. Druhá část se zaměřuje na téma liberální vzdělávání, na jeho vymezení, popis hlavních znaků a debatu ze strany kritiků a zastánců tohoto pojetí vzdělávání. Dále se také věnuje vztahu krize liberalismu a liberálního vzdělávání.

Závěrečná část práce se zabývá metodologií výuky tématu liberalismu. Jádro této části tvoří analýza očekávaných výstupů Rámcově vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a gymnázia. Na základě analýzy jsou zde vybrány poznatky z teoretické části práce, které by se daly potenciálně využít při výuce občanské výchovy či společenskovedního základu. Aktivity nacházející se v metodických listech jsou koncipovány interaktivní formou, to znamená, že samotní žáci se na výuce podílí a pracují se svými dosavadními znalostmi (prekoncepty). Cílem aktivit je ukázat žákům jak se liberalismus a demokracie, dva základní prvky liberální demokracie, dotýkají jejich vlastního života. Objevují se zde témata jako je participace občanů na demokracii či lidská práva, která plynou a jsou zajištěna liberálním prvkem. Metodické listy by měly především sloužit pedagogům působícím na základních a středních školách.

2 Liberalismus a jeho proudy

V této kapitole se zaměřím na popis klíčových znaků liberalismu a jeho dílčích proudů. Nejprve je však zcela nezbytné přiblížit si pojem ideologie. Podstatné je si uvědomit, že liberalismus, stejně tak jako třeba komunismus či fašismus, je forma ideologie. Aby bylo možné vystihnout hlavní myšlenky liberalismu tak je důležité se blíže podívat na trojí pojetí ideologie.

První pojetí vzniklo jako reakce na průmyslovou revoluci a vznik měšťanské třídy v rámci 19. století v Evropě. Autorem tohoto pojetí je Karl Marx, který vnímá ideologii jako nástroj vládnoucí třídy. Věřil, že ideologie vnucuje lidem falešné vědomí za účelem podmanění. Marx na ideologii pohlížel skrze prisma ekonomických vztahů, kdy vždy existuje konflikt mezi ovládanými a vládnoucími. Pokud bychom toto pojetí aplikovali na ideologii liberalismu, tak by to znamenalo, že vládnoucí třída (vláda) skrze liberalismus násilným způsobem prosazuje hodnoty jako jsou například svoboda a rovnost. Zároveň je vládnoucí třída samotným tvůrcem této ideologie. To by znamenalo, že samotní občané státu se s těmito hodnotami zcela neidentifikují a jsou jim pouze vnucovány.¹

Druhé pojetí ideologie vzniklo o necelé století později. Jejím autorem je Karl Mannheim, který s Marxovým pojetím ideologie striktně nesouhlasí. Mannheimovo pojetí se skládá z dvou hlavních aspektů. Nejprve se věnuje okolnostem vzniku ideologií. Mannheim věří, že ideologie jsou produktem sociálního kontextu, ve kterém vznikají.² Z toho plyne, že myšlenky (ideje) jsou produktem konkrétní historické doby a sociálního uspořádání dané společnosti. Mannheim dále dodává, že každý způsob uvažování o světě lze považovat za ideologický, jelikož když o něčem uvažujeme, tak automaticky zastáváme určité stanovisko. Pro liberalismus z tohoto pojetí plyne, že je podmíněn politicko-sociálním uspořádáním určité společnosti a zároveň historické době. Proto je liberalismus reakcí na konkrétní potřeby celého společenského uspořádání.³

1 Freeden, M. Ideology: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2003, s. 3-11.

2 SAGARIN, Edward et al., Karl Mannheim and the Sociology of Knowledge. Salmagundi (10/11), 1969, s. 292–302.

3 Freeden, M. Ideology: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2003, s. 12-18.

Zároveň dle Mannheima není tvůrcem ideologie pouze vládnoucí třída, ale i samotní občané státu, kteří se s těmito hodnotami do určité míry identifikují. Pro liberalismus to znamená, že většina občanů by teoreticky měla s myšlenkami liberalismu souhlasit.

Poslední pojetí ideologie již pochází z prostředí postmoderní společnosti 21. století. V současné době je ideologie definována jako souhrn názorů, hodnot a norem charakteristických pro určitou skupinu lidí, za pomocí kterých se vztahují ke světu. Ideologie je také nástroj k obhájení pozice či nároku na postavení určité skupiny ve společnosti. Je nutné dodat, že ideologie nejsou uzavřené a neměnné systémy, což znamená, že se změnou společnosti se mění i podoba ideologie. Závěrečné pojetí ideologie ukazuje, že liberalismus není pouhým nástrojem uspořádání společnosti (určování vztahů mezi lidmi, určování formy vlády apod.), ale vyjadřuje hodnoty a normy, které občané zastávají (svoboda, rovnost, individualita).⁴

Liberalismus je také podmíněn politickým a intelektuálním proměňám společnosti, a proto neexistuje jednotná forma liberalismu. Existuje hned několik pojetí liberalismu, některá vnímají zásahy státu jako nutnou záruku svobody a jiná jako nutné zlo. Liberalismus je nástrojem legitimizace politického uspořádání, jelikož odůvodňuje, proč by právě určitá skupina lidí měla mít v rukách politickou moc. Konkrétně jej odůvodňuje na základě legitimního souhlasu vyjádřeného skrze svobodné, politické volby.⁵ V této kapitole jsme si stručně shrnuli hned několik pojetí ideologie a ukázali jsme si, jaký je vztah mezi jednotlivými pojetími ideologie a liberalismem. Další kapitola již bude věnována samotnému konceptu liberalismu a jeho deskripci.

4 Freeden, M. *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2003, s. 33-35.

5 HOLUBEC, S. *Ideologie: co vyznáváme, co potřebujeme*. Listy: Dvuměsíčník pro kulturu a dialog [online]. Olomouc, 2006 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=063&clanek=030605>.

2.1 Liberalismus a jeho klíčové prvky

V létě roku 2019 se sešlo na demonstraci v Praze před Pražským hradem několik set kritiků českého prezidenta Miloše Zemana. Demonstrace nesla název „Král je nahý – braňme demokracii“. Odpůrci se domnívali, že prezident překračuje své pravomoci, protože jmenoval náhradníka za bývalého ministra kultury. Jeho činy označili za protiústavní a požadovali okamžitou nápravu. „*Vedení státu má být pro občany vzorem dodržování zákonů, počínaje Ústavou, nikoliv vzorem jejich obcházení a porušování. Svévůli prezidenta se musí postavit nejenom parlament, ale i občané. A my tak činíme*“⁶ Situace perfektně ilustruje vztah mezi demokracií a liberalismem. Většina občanů oba pojmy pozná, ale dokáží mezi nimi vidět rozdíl? Oba prvky jak demokracie tak liberalismus jsou poněkud protichůdné součásti politického uspořádání, které nazýváme **liberální demokracie**.

Liberální prvek vyjadřuje myšlenku **omezené vlády** a demokratický představuje **vládu lidu** (v moderním pojetí tzv. zastupitelskou demokracii). Ačkoliv demokratický prvek vyjadřuje především formu vládnutí, explicitně z něj nevyplývá rovnost všech účastníků či zaručení jejich práv. Demokracie především vyjadřuje tzv. **kolektivní rozhodování** v podobě hlasování. To znamená, že většina lidí se stejným postojem svůj názor prosadí a menšina toto rozhodnutí musí nutně akceptovat. Liberální prvek existuje jako určitá záruka rovnosti, dodržování lidských práv a svobod. Zároveň funguje jako ochranný prvek proti tyranii většiny. Vznik liberalismu má svůj počátek v období konce 17. století, kdy se postupně začal rozpadat systém **feudalismu**. Feudalismus spočíval v systému lenních vztahů, kdy panovník uděloval pozemky a úřady do držení členům své družiny, aby si je zavázal a odměnil je.⁷

Jelikož feudální systém zanikl, bylo potřeba nového systému, který by tyto politickoekonomické vztahy nahradil. Feudální systém nahradil **kapitalismus** společně s liberalismem. **Raný liberalismus** reprezentoval zájmy průmyslové střední třídy, proto jsou liberalismus a kapitalismus neodmyslitelně již od počátku provázány.⁸

Ve svém zárodku byl liberalismus především doktrínou útočící na absolutismus a feudální privilegia. Navrhoval nové společenské a politické uspořádání a tím měl být

6 „Král je nahý, braňme demokracii.“: Před Hradem se demonstrovalo proti Zemanovi. Echo24 [online]. 2019 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/STAwG/kral-je-nahy-branme-demokracii-pred-hradem-se-demonstrovalo-proti-zemanovi>.

7 NOVOTNÝ, L. Politologie. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009, s. 71.

8 HEYWOOD, A. Politologie. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 67.

nejprve ústavní a později **zastupitelský stát**. Avšak liberalismus, jako každá ideologie, se v čase proměňuje jako reakce na změnu politického, sociální a ekonomického uspořádání. První proměnu můžeme zpozorovat počátkem 19. století, kdy vzniklo liberálně-ekonomické krédo „laissez-faire“, které vyzdvihovalo kladné aspekty kapitalismu. Laissez-faire vyjadřuje myšlenku, že by stát neměl v žádném případě zasahovat do chodu hospodářství. Vychází z představy, že ekonomické aktivity se přirozeně přizpůsobí prospěchu všech, pokud do nich nebude zasahováno z vnějšku.⁹ Poslední zásadní proměna liberalismu se uskutečnila koncem 19. století, kdy došlo k sociálním reformám, které daly za vznik konceptu sociálního liberalismu.¹⁰

Samozřejmě liberalismus není neměnný, statický koncept a existuje mnoho dílčích proudů, které pojmají následující prvky do určité míry odlišně. Začněme nejprve tím, že liberalismus pojmá lidské bytosti jako individua, která mají větší význam než jakákoliv jiná sociální skupina. Z morálního hlediska mají všichni lidé stejnou hodnotu a každý má v sobě něco osobitého, čím se liší od ostatních lidí. Na základě tohoto předpokladu vzniká prvek nazývaný se **individualismus**. Liberalismus se snaží vytvořit společnost ve které se mohou všichni jednotlivci rozvíjet a všem se může dařit. Zároveň si každý člověk definuje své „dobro“ a podle svých nejlepších schopností jej realizuje. Z toho vyplývá, že liberalismus je ve své podstatě tzv. **morálně neutrální**, jelikož stanovuje mantinely, ve kterých mohou jedinci konat vlastní morální rozhodování.¹¹ Věřící, že jednatel by měl jednat na základě jeho vlastního pojetí dobrého života. Z tohoto přesvědčení lze vyvodit další klíčový prvek liberalismu, důraz na **svobodu**. Jediná hranice svobody jedince je tvořena zákony. Zákony zde existují proto, aby jedinci nenarušovali svobodu druhých a nevznikla zde libovůle.

A proto by se občané měli těšit co největší svobodě, kterou lze skloubit se stejnou svobodou všech ostatních. Se svobodou se pojí další důležitý prvek a tím je **rovnost**, což je přesvědčení, že se lidé rodí sobě rovni, což se týká především jejich morální hodnoty. Z toho plyne pozitivní postoj liberálů k rovným právům, zejména v podobě právní rovnosti a rovnosti politické. Právní rovnost je vyjádřena rovností před

9 Miller, David L., and Janet Coleman. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Studium. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 232.

10 NOVOTNÝ, L. *Politologie*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009, s. 72.

11 PROROK, Vladimír et al. *Politologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 77-79.

zákonem, každý člověk je souzen dle stejných zákonů bez ohledu na jeho původ, ekonomické či sociální zázemí, barvu pleti, náboženské vyznání apod. Politická rovnost vyjadřuje především rovnost v rámci volebního práva, kdy jeden člověk má jeden hlas a ten má stejnou hodnotu jako hlasy ostatních.¹² Ačkoliv je rovnost ústředním pojmem liberalismu, tak liberálové neprosazují rovnost sociální, jelikož každý člověk není stejně nadaný a ochotný pracovat. Liberálové spíše upřednostňují rovnost příležitostí, což umožňuje jedincům mít rovnou šanci uplatnit jejich nerovný potenciál („stejná startovní čára“). Z toho důvodu liberalismus ve většině případech prosazuje tzv. meritokracii, která je charakteristická tím, že lidé jsou úspěšní na základě jejich zásluhy, která je vyjádřena jejich nadáním či talentem a usilovnou prací.¹³

Je třeba poznamenat, že liberalismus zároveň reprezentuje určité vnímání světa, které je charakteristické předpokladem, že svět je racionálním místem a že lidský **rozum** a kritické zkoumání jej dokáží popsat. Z toho vyplývá, že jedinci dokáží sami dospět k moudrým závěrům, jelikož jsou nejlepšími soudci svých vlastních zájmů. Liberalismus je zároveň charakteristický vírou v pokrok a v to, že lidské rozdíly dokáží lidé mezi sebou vyřešit diskusí a argumentací, než-li za pomoci násilí a válečného konfliktu. Jak jsme již zmínili, pro liberalismus je charakteristická svoboda a rovnost. Z těchto dvou základních prvků vyplývá ohromná škála lidských práv jako je například svoboda slova, svoboda náboženského vyznání apod.

Avšak tato práva utvářejí v rámci sociopolitického uspořádání širokou diverzitu. Tato diverzita je vyjádřena prvkem nazývajícím se **pluralismus**, který zajišťuje morální, kulturní a politickou rozmanitost a pojímá ji jako prospěšnou a pozitivní. Zajišťuje názorovou pluralitu a tím podněcuje diskusí a intelektuální pokrok. Liberálové také věří, že zde existuje určitá harmonie mezi konkurujícími si názory a zájmy a proto obvykle odmítají ideu nesmiřitelného konfliktu.¹⁴

12 NOVOTNÝ, L. *Politologie*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009, s. 71-72.

13 HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 68-70.

14 NOVOTNÝ, L. *Politologie*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009, s. 71-72.

Aby mohla být pluralita udržitelná, tak je zapotřebí především **tolerance**. V obecné rovině se jedná o schopnost člověka snášet chování a názory ostatních lidí, s kterými obecně vzato nesouhlasí. Liberálové jsou přesvědčeni, že tolerance zaručuje svobody jednotlivce a zároveň obohacuje lidskou společnost. Nyní je důležité přesunout se k samotné podobě politických, sociálních a ekonomických vztahů. Liberalismus prosazuje pouze jedinou podobu a tou je stát, který je životně důležitá záruka řádu a stability ve společnosti. Prosazování státu jako jediného vhodného politického uspořádání se nazývá **konstitucionalismus**. Avšak liberálové jsou si stále vědomi rizika toho, že se vláda může proměnit v tyranii zaměřenou proti individuui. Z tohoto důvodu prosazují tzv. omezenou vládu.¹⁵

Omezená vláda spočívá v rozdělení státní moci, vytváření systému brzd a vyvážení mezi státními orgány a v neposlední řadě přijetí psané ústavy, jejíž součástí je listina základních práv a svobod, která vymezuje vztahy mezi státem a jeho občany. Je potřeba poukázat ještě na poslední, avšak velmi podstatný aspekt liberalismu a tím je způsob získání legitimacy. Pokud politické uspořádání není legitimní, tak nemůže efektivně fungovat. V rámci liberalismu je legitimita vyjádřena souhlasem občanů. Občané svobodně vyjadřují svůj **souhlas** (konsens) s politickým uspořádáním a proto politická autorita vychází „zespuď“. Z toho důvodu liberalismus upřednostňuje zastupitelský princip a demokracii.¹⁶

Závěrem je nutné podotknout, že souhlas se nevztahuje pouze na oblast politickou, ale také na oblast sociální a ekonomickou, protože různorodé společenské útvary vznikají na základě smluv (písemný souhlas), dobrovolně uzavíraných lidmi, kteří chtějí sledovat svůj vlastní záměr. Liberalismus je komplexní ideový systém, který především staví na svobodě, rovnosti, pluralitě a legitimitě (vyjádřenou souhlasem). Ze své podstaty liberalismus velmi dobře koresponduje s demokracií a z tohoto důvodu většina západních zemí označila **liberální demokracii** za vhodnou formu politického, ekonomického a sociálního uspořádání.¹⁷

15 PROROK, Vladimír et al. *Politologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 77-79.

16 NOVOTNÝ, L. *Politologie*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009, s. 72.

17 HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 68-70.

Tabulka 1: Základní prvky liberalismu

<p>Individualismus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Individuální dobro • Individuální zájmy jsou přednější než-li zájmy společnosti • Všichni lidé mají stejnou hodnotu • Každý člen společnosti je unikátní
<p>Svoboda</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jednotlivec jedná na základě jeho pojetí dobrého života • Hranice svobody jedince je tvořena zákony • Všichni lidé by se měli těšit co největší svobodě • Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého.
<p>Rozum</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lidé jsou nejlepšími soudci svých vlastních zájmů • Lidské rozdíly dokážou lidé mezi sebou vyřešit diskusí a argumentací • Lidský rozum a kritické zkoumání dokáží popsat svět
<p>Rovnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lidé se rodí sobě rovni • Právní rovnost • Politická rovnost • Rovnost příležitostí • Meritokracie
<p>Tolerance</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Schopnost člověka snášet chování a názory ostatních lidí • Tolerance zaručuje svobody jednotlivce a obohacuje společnost • Názorová pluralita
<p>Konsensus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Souhlas mezi autoritou a společenskými vztahy. • Vláda se musí opírat o souhlas svých občanů. • Autorita vychází „zespodu“ a jejím základem je legitimita.
<p>Konstitucionalismus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Omezená vláda a rozdělení moci • Stát je jediné vhodné politické uspořádání • Zákonodárná, výkonná a soudní • Systém brzd a vyvážení • Písaná ústava • Listina práv a svobod

2.2 Závazky plynoucí z liberalismu

V předchozí kapitole jsme si uvedli, které prvky jsou charakteristické pro liberalismus. Nyní se však budeme věnovat závazkům, které z liberalismu vycházejí. Pokud dané politické uspořádání tyto základní závazky nenaplní, tak jej zcela nelze označit za liberální.

První fundamentální závazek plynoucí z liberalismu je, že lidem musí být **zaručena svoboda**. Svoboda je v pojetí liberalismu přirozený stav, v němž člověk jedná podle svého uvážení bez vazby na vůli někoho dalšího.¹⁸

Avšak pokud svobodou nebude oplývat každý občan, tak nemůže být první závazek naplněn. Proto je potřeba aby si lidé byli **rovni**. Ať už je rovnost vyjádřena pouhým popíráním existence přirozené podřízenosti či prosazováním právní rovnosti. Aby mohla být svoboda a rovnost zajištěna, tak je potřeba aby s tím role státu **korespondovala**. Ačkoliv mezi liberály a jednotlivými proudy liberalismu existuje ohledně role státu podstatný rozkol, tak se většina liberálů shoduje na třech hlavních bodech.

- 1 K zajištění svobody a rovnosti lidí je potřeba aby byl stát uspořádán na **demokratickém principu**. Svoboda může být zaručena pouze tehdy, pokud stát uplatňuje zásady tolerance a svobody myšlení.
- 2 Stát se musí vyvarovat jakýmkoliv zásahům do pojetí dobra jeho občanů. Stát by měl respektovat **individuální pojetí dobra** a individuální zájmy občanů.
- 3 Je potřeba, aby existence jakékoliv politicko-společenského uspořádání byla zdůvodněna lidem, kteří v něm žijí. Jen tak je možné dané uspořádání považovat za **legitimní**.¹⁹

Posledním závazkem plynoucím z liberalismu je, že nástrojem vlády by se měl stát především **rozum**. Ten zastupuje logickou debatu a argumentaci, kterou je potřeba při řešení problémů využít. Ačkoliv se jedná o závazky státu vůči jeho občanům, tak je nezbytné dodat, že některé z nich jsou v rozporu a proto nejsou zcela naplněny.²⁰ Uvedme si příklad, který tento rozkol důkladně ilustruje.

18 LÁNSKÝ, O. Je třeba zavrhnout liberalismus?: k jednomu problému modernity. Praha: Filosofía, 2015, s. 91.

19 HAMPTON, J. Political philosophy. Boulder, Colo.:Westview Press, 1997, s. 179-181.

20 Tamtéž.

V roce 2013 dvě muslimské dívky zanechaly studia na střední zdravotnické škole v Praze, protože jim nebylo dovoleno nosit hidžáb. Zákaz byl odůvodněn tím, že dle školního řádu je zakázáno nosit jakékoliv pokrývky hlavy. Hidžáb je pro muslimské dívky symbolem islámské víry a v rámci liberální demokracie je zaručena svoboda vyznání. Proč se tedy škola rozhodla tak neústupně svůj zákaz prosadit? Odpověď na tuto otázku není zcela jednoduchá.

Pokud se na daný problém podíváme z pohledu závazků plynoucích z liberalismu, tak zde můžeme vyzorovat rozkol mezi svobodou a rovností. V tomto případě rovnost značí to, že pravidla stanovená ve školním řádu platí bez rozdílu pro všechny studenty a pedagogický personál. Avšak v této situaci rovnost musí nutně omezit svobodu (náboženskou) v podobě nošení hidžábu. Aby škola mohla docílit jak rovnosti tak svobody, tak by musela dané pravidlo ze školního řádu odstranit. V případě, že by dívkám vedení školy poskytlo výjimku, tak by se takový akt mohl považovat za narušení rovnosti jak studentů tak zaměstnanců školy. Otázkou však zůstává, jestli by rovnost měla být v této konkrétní situaci tak striktně zachována.²¹

21 Ombudsmanka se zastala dívek, kterým škola v Praze zakázala nosit hidžáb [online]. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sabatova-se-zastala-muslimek-kterym-skola-zakazala-nosit-hidzab.A140826_163234_domaci_cen.

2.3 Základní proudy liberalismu

Nyní si představíme dvě základní dělení liberalismu. Nejprve se budu věnovat dělení liberalismu dle amerického filozofa Andrewa Heywooda, který zastává převážně pohled politologie a politické filozofie. V kapitole bude také představena kategorizace českého autora Pavla Barši, který ztělesňuje poněkud odlišný přístup k dělení liberalismu a kategorizuje jej na základě odlišných motivů než-li Heywood.

a) Dělení liberalismu podle Heywooda

Každá ideologie má svou počáteční formu, která je odrazem konkrétních politických, ekonomických a sociálních faktorů charakteristických pro určité historického období. Jak jsme již nastínili v kapitole věnované liberalismu, vznik liberalismu je obvykle spojován s přechodem z tradiční společnosti na společnost moderní. Avšak počáteční, ucelenější podoba liberalismu vznikla až během 19. století a je označována jako **klasický liberalismus**.

Pro klasický liberalismus je typické, že se zaměřuje převážně na důsledný individualismus. Lidské bytosti vnímá jako egoistické, sobecké, sledující svůj zájem a spoléhající se převážně samy na sebe. V tomto pojetí můžeme hovořit o tzv. **posesivním individualismu**²², který tkví v tom, že lidé svou osobnost a schopnosti pojmají jako majetek, který vlastní. Z toho plyne, že nejsou společnosti ani jiným lidem nic dlužni. Hovoříme o tzv. „**negativní**“ **svobodě**, která vyjadřuje nezasahování do sféry jedince. Role státu je vnímána jako minimální („noční hlídač“), jeho úkolem je pouze nastolovat řád, bezpečnost a vymahatelnost smluv. Co se týče ekonomické sféry života, klasický liberalismus prosazuje mechanismy volného trhu a je přesvědčen, že ekonomika prosperuje pouze tehdy, pokud si ji stát nevšímá a nezasahuje do ní. Ideálem je tedy již zmíněný **laissez-faire**, který slibuje prosperitu, svobodu jednotlivci a zajištění sociální spravedlnosti.²³

Klasický liberalismus staví na třech základních právech, které definoval anglický filozof **John Locke**. Jedná se o právo na **život, majetek** a **štěstí**. Aby bylo možné tato práva zajistit, tak bylo potřeba aby politická moc byla rozdělena na několik složek. S prvním dělením politické moci již přišel John Locke, ale dnešní podoba dělby

22 Pozn: Z anglického possession – vlastnit.

23 HEYWOOD, A. Politologie. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 70-71.

moci na **zákonodárnou, výkonnou a soudní** máme od francouzského filozofa Charlese Montesquieu. Rozdělení politické moci nebylo pouze zárukou již zmíněných tří klíčových práv, ale také svobody a rovnováhy.²⁴

O století později se stal koncept klasického liberalismu neudržitelný a zastaralý, proto přišla první revize tohoto konceptu nazývaná **moderní liberalismus**. Na rozdíl od klasického liberalismu zde můžeme vidět obrovskou proměnu pohledu na stát a jeho roli. Moderní liberalismus předkládá *mírnější postoj ke státním zásahům*. Jsou prosazovány *státní intervence a keynesiánství*.²⁵ Vznik moderního liberalismu je podmíněn tím, že kapitalismus přinesl nové formy *nespravedlnosti* a obyvatelé se ocitli v područí trhu. Zastánci moderního liberalismu po vzoru J. S. Milla prosazovali **pozitivnější vnímání svobody**. V tomto pojetí svoboda neznamena nechat člověka na pokoji, má ale poskytnout člověku *rozvoj osobnosti a příležitost seberealizace*. Toto pojetí se stalo základním kamenem tzv. **sociálně orientovaného liberalismu**. Ten věří, že státní zásahy, zejména ve formě sociálního zabezpečení, mohou rozšířit svobodu jedince, jelikož může člověka chránit před tzv. *sociálními zly*, které mu ztěžují jeho život. Moderní liberálové rozlišují pět druhů zla před kterými je nutno lidi chránit - *nevědomost, nepohyblivost, nečistota, nemoc a nemajetnost*.

Moderní liberalismus se odklání od víry v kapitalismus řídicí se heslem *laissez-faire*. Tuto změnu podnítil názor ekonoma J. M. Keynesa, podle něhož lze růst a prosperitu udržet jedině systémem regulovaného kapitalismu, ve kterém má *odpovědnost za chod ekonomiky převážně stát*. Moderním liberálům šlo o to aby se slabí a zranitelní jedinci nenacházeli v bezvýhodné situaci. Moderní liberalismus si klade za cíl jedince pozvednout zpět na takovou úroveň, kdy budou schopni *přebírat odpovědnost sami za sebe a činit morální rozhodnutí*. Politický filosof John Rawls se na základě této myšlenky pokusil skloubit principy liberalismu s politikou sociálního zabezpečení za pomoci tzv. **přerozdělování zdrojů**.²⁶

24 VALEŠ, L. Dějiny politických teorií. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 184.

25 PROROK, Vladimír et al. Politologie. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 80.

26 HEYWOOD, A. Politologie. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 70-75.

Počátkem 20. století se objevuje nový proud liberalismu, který se zaměřuje především na ekonomickou stránku státu. Staví na kritice tzv. **klasické politické ekonomie**, která dala za vznik klasickému liberalismu. Jádrem této koncepce je *myšlenka volného trhu*, kterou zastávali především Friedrich Hayek, Milton Friedman či Robert Nozick. Hlavními složkami tohoto proud jsou *trh* a *jednotlivec*. Neoliberalisté se snaží „posunout zpět hranice státu“ v domnění, že *neregulovaný tržní kapitalismus* zajistí růst a prosperitu. Přicházejí s pojmem „**mrtvá ruka státu**“ (dead hand), která pomyslně škrtí iniciativu a podnikavost. Z toho plyne, že stát nutně škodí lidským věcem a proto by měla být jeho moc omezená. Neoliberalisté se řídí pravidlem vlastnictví, kdy *soukromé je dobré a veřejné je špatné*.

V rámci neoliberalismu se klade důraz především na *svépomoc, individuální odpovědnost a podnikatelství*. Představili jsme si hlavní proudy liberalismu, které se postupně utvářely na základě historických proměn společnosti. Základní podmínkou toho, aby byla ideologie úspěšná je, že musí nutně odpovídat současným požadavkům společnosti. Klasický liberalismus prosazoval maximální svobodu a minimální zásahy státu (negativní svoboda), avšak opomněl existenci nerovností, která vzniká v rámci trhu. Moderní liberalismus již nerovnosti vzal v úvahu a přišel s řešením v podobě sociálního zabezpečení a přerozdělování. Zároveň vnímá svobodu v pozitivním smyslu, což znamená, že má sloužit jedinci k rozvoji a seberealizaci. V závěru jsme si uvedli neoliberalismus, který je založený na kritice klasické politické ekonomie a věří, že zásahy státu do ekonomiky by měly být co nejmenší. V neposlední řadě jsou neoliberalové přesvědčeni, že by mělo být soukromé vlastnictví maximalizované.²⁷

27 HEYWOOD, A. Politologie. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 70-75.

Tabulka 2: Proudny liberalismu

Klasický liberalismus	<ul style="list-style-type: none">• Důraz na důsledný individualismus• Lidé jsou pojmání jako egoistické bytosti spoléhající se jen na sebe• Negativní svoboda (nezasahování státu)• Stát jako noční hlídač - nastolovat řád, bezpečnost a vymahatelnost smluv• Trh řídicí se heslem „laissez-faire“
Moderní liberalismus	<ul style="list-style-type: none">• Mírnější postoj ke státním zásahům• Svoboda má sloužit člověku k dosažení seberealizace• Narovnání nerovností• Sociální zabezpečení• Regulovaný trh
Neoliberalismus	<ul style="list-style-type: none">• Neregulovaný tržní kapitalismus• Mrtvá ruka státu – stát tlumí iniciativu a podnikavost• Důraz na soukromé vlastnictví• Individuální odpovědnost• Svépomoc

b) Dělení liberalismu podle Barši

V 70 letech 20. století se v rámci mezinárodní politiky objevuje první pojetí liberalismu, které je reakcí na utilitaristickou vlnu. Pojímá liberalismus jako řešení problému, jak zajistit **občanský mír** a **sociální stabilitu** v rámci hodnotového pluralismu. Tento model se opírá o historické okolnosti vzniku liberalismu. Prvotní liberální myšlenky představovaly reakci na náboženské konflikty, snažily se vytvořit takové politické instituce k nimž by se mohli hlásit všichni občané nehlédě na jejich náboženské vyznání.

Úkolem **neutralistického modelu** je objevit minimální a co nejformálnější pojetí lidského dobra, které by mohl stát prosazovat. Toto **minimální pojetí lidského dobra**²⁸ musí být schváleno všemi občany daného státu. Spravedlnost má být následně prosazena za pomoci *právních norem* a chráněná jejich *vynutitelností*. Uvnitř takovéto struktury jedinci a skupiny prosazují své vlastní zájmy a představy o dobru. Spravedlnost zde slouží jako „**meta-etika**“, neboli systém norem regulujících jednotlivé normy jednotlivců či skupin. A proto zde můžeme hovořit o vztahu mezi pojetím dobrého života a politickou mocí. Ačkoliv se tento model tváří jako neutrální, tak absolutní neutralitu vyjadřovat nemůže, jelikož představuje morální pojetí vztahu státu a jeho občanů, tudíž se zaměřuje pouze na *etickou neutralitu*.

O nějakou dobu později začal být neutralistický model liberalismu kritizován za to, že nespĺňuje svá vlastní stanovená kritéria. Kritici neutralistického modelu poukazují na skutečnost, že tento model prosazuje právo založené na moci, nikoliv moc práva a spravedlnosti (obecné dobro). Na základě této kritiky vzniklo nové pojetí liberalismu a tím je **etický model**. Zastánci etického modelu liberalismu se snaží ospravedlnit stát na základě jasněho *etického ideálu*.

Etický model liberalismu pojímá občany jako *svobodné a rovné* členy politické obce. Spravedlnost je zde pouze vyjádřena jako systém pravidel, který zajišťuje *rovnou svobodu pro všechny*. Jakékoliv prosazování obecného dobra státu, by pouze omezovalo svobodu jedince. Kladen je zde důraz na *autonomii* jedince, která by mohla být realizována, když bude sdílená a prosazována na úrovni společnosti jako celku.²⁹

28 Pro účely větší srozumitelnosti textu bude tento pojem vnímán jako synonymum k pojmu spravedlnost.

29 BARŠA, P. *Tři liberalismy v současné angloamerické filosofii*. REFLEXE: Filosofický časopis [online]. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta: OIKOYMENH, 1995, [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_13/barsa-liberalismy.pdf.

Poslední model, který si představíme zastává poněkud odlišný pohled než dva předešlé. Tento model je označován jako realistický liberalismus a řadí se na pozici středu mezi etickým a neutrálním pojetím liberalismu. Předpokládá, že jednotlivci a skupiny s rozličnými zájmy a představami o dobrém životě se mohou **shodnout** na politických institucích, které by byly přijatelné pro všechny občany daného státu. Důraz je kladen na politickou stránku spravedlnosti, která má za úkol zajistit **stabilitu** celé společnosti. Politické spravedlnosti je dosaženo shodou o normách společného soužití vycházející z morálních motivů. **Dohoda** je založena na společně sdílených morálních principech. Základní podmínkou pro fungování realistického modelu liberalismu je existence jednotného všemi sdíleného rozumu a pojetí individua jakožto subjektu této **racionality**.³⁰ Představili jsme si koncept liberalismu a jeho jednotlivé proudy. Vysvětlili jsme si v čem liberalismus spočívá a jak se jeho podoba vlivem vnějších a vnitřních vlivů v čase proměnila. Nyní přecházíme k části, která se bude věnovat krizi liberalismu. Především deskripcí toho co krize liberalismu značí a jaké jsou její znaky. Dále se budeme věnovat dopadům, které krize liberalismu zapříčinila.

30 BARŠA, P. *Tři liberalismy v současné angloamerické filosofii*. REFLEXE: Filosofický časopis [online]. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta: OIKOYMENH, 1995, [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_13/barsa-liberalismy.pdf.

2.4 Krize liberalismu

V prosinci roku 2019 se poprvé začala šířit médii zpráva o novém druhu koronaviru, který byl charakterizován jako vysoce přenosný a v krajních případech i smrtící. Virus dostal označení SARS-CoV2, ale lidem se více vryl do paměti pod označením Covid - 19. Symptomy, které lidé v průběhu nakažení virem měly, byly velmi různorodé a připomínaly průběh chřipkového onemocnění. Největším nebezpečím tohoto viru bylo, že mnoho lidí nemělo téměř žádné symptomy a tudíž ani netušili, že jsou nakaženi. O dvě měsíce později vyhlásila Světová zdravotnická organizace propuknutí globálního stavu zdravotní nouze a následně globální pandemii. Do 19. dubna 2021 bylo celkem ve 192 zemích potvrzeno 142 650 677 případů nakažení koronavirem, z toho 3 041 923 úmrtí způsobených virem.³¹ S příchodem globální pandemie se státy v zájmu ochrany zdraví rozhodly vytvořit preventivní opatření, která měla šíření viru zabránit. Mezi opatřeními například patřil společenský odstup, nošení roušek na veřejnosti, mytí rukou, sledování a izolace osob, které přišly do kontaktu s nakaženými.³²

Koronavirus se ukázal jako obrovský přínos světovým autoritářům. Od uzavření hranic až po využití hromadného digitálního dohledu to jsou kroky, které se dříve označovaly za nebezpečné rozšiřování státní moci, nyní jsou však označovány jako nezbytné kroky v celosvětovém úsilí potlačit pandemii. Existuje však hranice mezi využitím mimořádných pravomocí a přímým autoritářstvím. A tu Maďarsko nepochybně překročilo. S přijetím zákona, který tento týden účinně odstraňuje jakýkoli dohled a umlčuje jakoukoli kritiku maďarské vlády, může nyní předseda vlády Viktor Orbán vládnout dekretem na dobu neurčitou. To, že k takové erozi demokracie může dojít otevřeně v srdci Evropy, vyvolalo rozruch a mnoho lidí si kladlo otázku, co může Evropská unie udělat, aby takovému podkopávání základních hodnot liberální demokracie mohla zabránit.³³

-
- 31 Center for Systems Science and Engineering (CSSE), COVID-19 Dashboard, Johns Hopkins University (JHU) [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.
- 32 Ross, S. M. THE COVID-19 Pandemic, *Holistic Nursing Practice: July/August 2020 - Volume 34 - Issue 4*, s. 252-258
- 33 SERHAN, Y. The EU Watches as Hungary Kills Democracy. *The Atlantic* [online]. 2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/04/europe-hungary-viktor-orban-coronavirus-covid19-democracy/609313/>.

Zatímco je Evropská unie již dlouhodobě považována za entitu, která se stala až příliš mocnou, tato pandemie dokazuje pravý opak. Tváří v tvář globální krizi, v níž národní státy jistým způsobem na globální krizi reagují, jsou nadnárodní útvary jako je Evropská unie, do značné míry bezmocné. Na druhou stranu již před existencí této pandemie bylo Maďarsko významné svými nedemokratickými praktikami. Po znovuzvolení na místo předsedy vlády v roce 2010, dohlížel Orbán na intenzivní demontáž demokratických institucí v Maďarsku, narušování svobody tisku, podkopávání jejího vzdělávacího systému a omezování moci jejího soudnictví. Orbán je otevřeným zastáncem „neliberální demokracie“ a je mnoha odborníky považován za autokrata. Své jednání považuje za obranu suverenity státu a zajištění národní bezpečnosti.³⁴

Tento příklad nastiňuje fenomén krize liberalismu, který je význačný především tím, že lidé v demokratických zemích začínají mít velmi kritický pohled na samotnou podstatu a fungování liberální demokracie. Nyní jsou dokonce otevřeni různým alternativám, které rozhodně nelze považovat za demokratické. V poslední době lze pozorovat rychlý nárůst autoritářského populismu v zemích od Itálie přes USA až po Brazílii. Evropa samozřejmě není výjimkou, neliberální postoje nalezneme i v zemích jako je Polsko či Maďarsko.³⁵

Krize liberalismu vyjadřuje **nespokojenost občanů** se systémem liberální demokracie. Vzniká z mnoha důvodů, které se týkají jak politické, ekonomické tak i sociální sféry lidského života. Za prvé liberální stát neustále rozšiřuje svůj politický vliv, aby *kontroloval téměř každou oblast života*. Z toho důvodu vidí občané vládu jako *vzdálenou a nekontrolovatelnou moc*. Občané mají pocit, že ztrácejí moc na průběhem svého života a to vede k celkové nespokojenosti.³⁶ Za druhé dochází k přechodu moci z politických stran a reprezentativních institucí k jednotlivým lídrům a vzniká tzv. *personalizace politiky*. Můžeme si také všimnout rychlého *poklesu schopnosti politických stran fungovat jako prostředník mezi občanskou společností a politickými institucemi*.³⁷

34 SERHAN, Y. The EU Watches as Hungary Kills Democracy. The Atlantic [online]. 2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/04/europe-hungary-viktor-orban-coronavirus-covid19-democracy/609313/>.

35 CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY. Yascha Mounk on The Crisis of Liberal Democracy, Youtube video [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=D8H-2xciXfY>.

36 DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 19-25.

37 DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements., 2013. s. 22-24.

Krise liberalismu se dotýká i oblasti **lidských práv**. Jediná práva, která se zdají dnes být zajištěna, náleží lidem s dostatečným ekonomickým zázemím a postavením, které chrání jejich autonomii včetně majetkových a volebních práv. Na druhé straně, svoboda náboženského vyznání, svoboda projevu a bezpečnost osobních dat (např. adresa trvalého bydliště) je stále více ohrožována legislativně i současnými technologiemi.³⁸ Vznik krize liberalismu je také spojen s oslabujícím se politickým vlivem nižší společenské třídy. Toto oslabení zapříčiňuje postupný **rozpad sociálního státu**, to postupně vytváří obecnou nespokojenost se systémem liberální demokracie. Nespokojenost občanů spadající do nižší společenské vrstvy se projevuje jejich narůstající *podporou rozličných protiliberálních uskupení*.³⁹

Pokles důvěry občanů v liberálně demokratické uspořádání zapříčinil snížení účasti ve volbách. Podíváme-li se na trend účasti ve volbách v evropských zemích mezi obdobími po druhé světové válce a koncem 90. let, navzdory pozoruhodným rozdílům mezi zeměmi, zaznamenáváme sestupný trend. Například v Norsku činí pokles až 9,8%, Itálii 9,9%, Irsku 11%, Finsku 16,9% a v Nizozemí dokonce 22,2%. Ekonomika ve vyspělých demokratických státech upřednostňuje princip **meritokracie**, který prosazuje generační posloupnost, podporovanou hromadným vzdělávacím systémem. Vzdělávací systém má za úkol oddělovat vítěze od poražených. Dochází také k rapidnímu **růstu sociálních a ekonomických nerovností** způsobených především deregulací finančních trhů, snižováním daní a privatizací veřejných služeb.⁴⁰ V pokročilých demokratických státech začali být občané označováni za spotřebitele a jejich ekonomická nespokojenost zapříčiněná existencí nerovností je utišována skrze svobodu toho, že si mohou pořídit jakékoliv spotřební zboží. Avšak takové opatření rozhodně jejich nespokojenost nemohou zmírnit, zvýšení kupní síly k nákupu velkého množství levného zboží nevyhradí nedostatek potřebného ekonomického zabezpečení. Občané spadající do nízké společenské vrstvy jsou utužováni v přesvědčení, že ve skutečnosti žijí kvalitní občanský život, protože jsou daleko bohatší než-li nejbohatší aristokraté dřívějších staletí.⁴¹

38 DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 19-25.

39 CROUCH, C. Post-democracy. Polity Press, 2004. s. 5-6.

40 DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements, 2013. s. 26-32.

41 DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 24-25.

V rámci zahraniční politiky se moc národních států přenáší na nadnárodní organizace, jako jsou například světová banka či mezinárodní měnový fond. Mezinárodní organizace přispěly k rozšíření mezinárodních předpisů a norem, které v některých případech **nahrazují suverenitu národních států**, především v oblasti ekonomiky. Je nesporné, že rostoucí počet, síla a zviditelnění mezinárodních organizací zpochybňuje samotné principy legitimizace liberálních demokracií jako politických útvarů reprezentujících vůli občanů. Stát již *není schopen plnit svou regulační funkci v oblasti trhu, efektivně poskytovat služby a vyrovnávat sociální nerovnosti*. Můžeme si také všimnout nárůst neoliberálních konceptů, které zapříčiňují **omezenou schopnost států zasahovat do evropské ekonomiky**.⁴²

V oblasti sociální se snaží liberalismus *osvobodit jedince od jeho vlastní kultury, tradic, míst a vztahů* a tím homogenizovat svět k liberálnímu ideálu. Tento ideál je prosazován skrze koncepty multikulturalismu a diverzity. Narušením vztahu jedince s jeho kulturou a tradicemi *brání jedinci formovat své osobnostní pojetí, vědomí o sobě a vlastní identitu*. Avšak toto osvobození má za následek to, že lidé nejsou schopni odolávat určujícím silám, tím jsou více poddajní a konformní. Tento proces *liberalizace* a *depersonalizace* jedince probíhá skrze rozličné nástroje trhu a státu. Jako reakci na tyto procesy můžeme pozorovat obrovský **nárůst etatismus**⁴³, čili přesvědčení, že suverenita by neměla být především v rukou občanů, ale měla by náležet státu. Z toho vyplývá mínění, že by stát měl mít pravomoc řešit vlastním způsobem rozličné sociální, politické či hospodářské problémy.⁴⁴ Liberalismus svým působením **proměnil všechny oblasti lidského života** k obrazu svému, jmenovitě v oblasti ekonomiky, politiky, vzdělání, vědy a technologie. Ve všech těchto oblastech se snaží jedince odpoutat od vztahů, míst a příslušností k něčemu. Jedinec si má dle liberalismu vše toto *svobodně vybírat* a pokud je mu něco nedobrovolně přiřazeno, tak by se měl od toho odpoutat. Člověk má činit volby na základě racionálního vlastního zájmu. Tím, že nás liberalismus do jisté míry osvobodil od těchto aspektů lidského života, zanechal nás oslabené.⁴⁵

42 DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements, 2013. s. 25-28.

43 DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 29-31.

44 VON MISES, L. Lidské jednání: pojednání o ekonomii. Praha: Liberální institut, 2006. s. 871.

45 DENEEN, P. J.. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 29-40.

Tabulka 3: Hlavní znaky a dopady krize liberalismu

Znaky krize liberalismu	Dopady krize liberalismu
Postupné odcizování se od svých občanů, neschopnost poskytnout vztah a udržovat kvalitní komunikaci mezi státem a občany	Cynismus, požadavek dalších zastupitelských institucí, nižší volební účast
Podřizování některých lidských práv ekonomickému zázemí	Rozpad sociálního státu, nespokojenost občanů a následná podpora antiliberálních uskupení
Podpora sociálních a ekonomických nerovností (deregulací finančních trhů, snižováním daní a privatizací veřejných služeb)	Nespokojenost lidí, nahlížení na občany jako na pouhé spotřebitele, zvyšování kupní síly k pořízení velkého počtu laciného zboží
Suverenita státu začíná být nahrazována suverenitou nadnárodních organizací	Neschopnost státu plnit svou regulační funkci v oblasti trhu, efektivně poskytovat služby a vyrovnávat sociálních nerovností. Omezená schopnost státu zasahovat do evropské ekonomiky
Odpoutání jedince od jeho vlastní kultury, tradic, míst a vztahů.	Narušení osobního pojetí, vědomí a identity. Vytváření nových identit překračujících identitu národní.

3 Liberální vzdělávání

V červenci roku 2015 vyšel článek v časopisu **Forbes** nesoucí název *Ten „zbytečný“ titul svobodných umění se stal nejžhavější vstupenkou do světa technologií.*⁴⁶ V článku je detailně popisován úspěch firmy **Slack Technologies**, která se stala jedním z nejúspěšnějších technologických start-up projektů pyšnicím se 1,1 milionem uživatelů a soukromým tržním oceněním 2,8 miliardy dolarů. Úspěch firmy tkví ve vytvoření umělé inteligence **Slack Bot**, která interaguje s uživateli za pomoci humorných poznámek natolik autentických, že by se mohlo zdát, že Slack Bota řídí opravdový člověk na druhé straně obrazovky. Avšak tomu tak zcela není, jedná se o autonomní software, který byl pouze naprogramován zaměstnanci Slack Technologies. Tato společnost je velmi specifická v tom, že při výběrovém řízení dává přednost lidem, kteří získali vzdělání v duchu svobodných umění. Jedná se zcela o nestandardní postup, jelikož by zřejmě měli mít přednost lidé, kteří mají vzdělání orientované na informační technologie, marketing či jiné specializované odvětví. Slack Technologies tento postup odůvodňuje tím, že lidé, kteří nabyli vzdělání v duchu svobodných umění jsou velmi kreativní a dokáží programovat Slack Bota takovým způsobem, aby jeho interakce s uživateli působila lidsky a přirozeně.⁴⁷ Spoluzakladatel Slack Technologies **Stewart Butterfield** studoval filosofii a absolvoval studium na dvou univerzitách. Nejprve studoval na Viktoriánské univerzitě v Kanadě a následně získal magisterský titul v rámci studia na Cambridge. Butterfield tvrdí, že studium filosofie ho naučilo dvě základní dovednosti. Při svém studiu se naučil vyjadřovat výstižně za pomoci psaného projevu a poté se naučil pečlivě sledovat diskusi a identifikovat jednotlivé argumenty všech stran.

Butterfieldův příběh se stal natolik populárním, že na jeho základě byla spisovatelem Georgem Andersem napsána kniha s názvem *Můžeš dělat cokoli: Překvapivá síla „neužitečného“ humanitního vzdělání.*⁴⁸

46 V anglickém originále That 'Useless' Liberal Arts Degree Has Become Tech's Hottest Ticket.

47 ANDERS, G. That 'Useless' Liberal Arts Degree Has Become Tech's Hottest Ticket [online]. 2015. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/georgeanders/2015/07/29/liberal-arts-degree-tech/?sh=50231ca9745d>.

48 KIM, H. Šéf Slacku sází na absolventy humanitních oborů. Jejich uplatnění v tech firmách roste [online]. 2019 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://forbes.cz/diky-butterfieldovi-tech-firmy-stale-nabiraji-absolventy-humanitnich-oboru/>.

Po vydání knihy se strhla bouřlivá diskuse na téma uplatnitelnosti humanitních věd v dnešní ekonomice, do které se zapojila i přední média jako Washington Post nebo Harvard Business Review. Z diskuse a následné analýzy odborníků vzešlo, že mezi uchazeči o zaměstnání budou mít v budoucnu největší výhodu ti, kteří disponují tzv. **soft skills**, protože tyto dovednosti totiž nemohou stroje věrohodně napodobit. Mezi soft skills se řadí například *schopnost využít a předat svou odbornost, dovednost koučovat a rozvíjet ostatní* či *schopnost sociální a emoční inteligence*.⁴⁹

Článek nastiňuje současnou situaci a debatu ohledně uplatnitelnosti humanitních věd, které přímo souvisí s konceptem liberálního vzdělávání. V následující kapitole se budu zabývat podstatou liberálního vzdělání a jeho významem pro současnou postmoderní společnost.

49 KIM, H. Šéf Slacku sází na absolventy humanitních oborů. Jejich uplatnění v tech firmách roste [online]. 2019 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://forbes.cz/diky-butterfieldovi-tech-firmy-stale-nabiraji-absolventy-humanitnich-oboru/>.

3.1 Liberální vzdělávání a jeho role v současné společnosti

„Vzdělání je ta nejsilnější zbraň, kterou lze změnit svět.“ - Nelson Mandela⁵⁰

Na počátku 90. let 20. století se u mnoha autorů objevuje koncepce společnosti nazývajících se **společnost vědění**. Tato koncepce předpokládá, že základními konstitutivními prvky moderní společnosti se stalo *vědění* a na základě této proměny se zásadně mění klíčové *společenské instituce*. Proměna společnosti byla podmíněna především rozvojem informačních technologií a zvýšením dostupnosti informací. Dalším klíčovým faktorem se stala proměna struktury profesí a trhu práce, jelikož výroba jednoho stejného produktu je na rozdíl od dob minulého století daleko méně nákladnější, co se týče pracovní síly. A v neposlední řadě je v prostředí dnešní společnosti kladen důraz na vysokou kvalifikovanost a profesní pružnost. Pro společnost vědění je typické, že všechny **funkční oblasti** jsou závislé na určité formě vědění. Vědění se netýká pouze vědeckého systému, ale také *zdravotnictví, právního systému a hospodářství*.⁵¹

Vědění se stává *komoditou* stejně tak jako finanční prostředky či pracovní zkušenosti. S tím souvisí i fenomén **informační společnosti**, který zdůrazňuje, že podstatnou charakteristikou moderní společnosti je rapidní nárůst počtu informací. Aby byl jedinec schopen s takovým obrovským kvantem informací pracovat, tak je potřebné, aby ovládal schopnost kritického myšlení, uměl odlišit podstatné informace od nepodstatných a pracoval s důvěryhodnými zdroji.⁵²

Nyní si pojdme ukázat souvislost mezi vzděláním a koncepty informační společnosti a společnosti vědění. Nejprve je důležité podotknout, že vzdělání se musí nutně přizpůsobit současným proměnám společnosti. Moderní společnost je význačná tím, že je přehlcena informacemi, proto nelze vzdělání orientovat pouze na memorování velkého množství informací. Zároveň se informace s každým novým objevem či výzkumem proměňují a aktualizují. Proto bychom se spíše měli zaměřit na rozvoj dovedností a schopností jako jsou *rozlišovat informace, oddělit důležité informace od zbytečných a vytvoření si uceleného obrazu světa na základě dílčích informací*.

50 Citaty.net. [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty-ovzdelani/?page=5>.

51 VESELÝ, A. "Společnost vědění jako teoretický koncept". Sociologický časopis / Czech Sociological Review 40, no. 4, 2004. s. 433-444.

52 TOFFLER, A. The Third Wave. New York: Bantam Books., 1990, s. 80.

Kurikula dnešních škol jsou přesycena značným objemem učiva. Studenti se mají naučit řešit matematické rovnice, programovat v programovacím jazyce, určovat chemikálie a hovořit cizím jazykem. Avšak je možné, že celý zmíněný obsah vyučování bude v budoucnu obsažen v umělé inteligenci a lidé ho již nebudou potřebovat. Proto je podstatné, abychom se v rámci vzdělávání zaměřili na dovednosti mnohdy označované jako **čtyři K**. Jedná se o *kritické myšlení, komunikaci, kooperaci a kreativitu*. Zmíněné dovednosti napomáhají člověku *adaptovat se na situaci* a probouzí v jedinci *zájem o celoživotní vzdělávání*. Přestože není možné odhadnout budoucí vývoj událostí, tak je zcela jasné, že lidé nebudou potřebovat pouze teoretické znalosti, ale výše zmíněné dovednosti a schopnosti.⁵³

Existuje zde již jedna koncepce vzdělávání, která současné a budoucí požadavky společnosti inkorporuje. Jedná se o tzv. **liberální vzdělávání**, které nahlíží na metody a obsah vzdělávání poněkud odlišně než tradiční koncepce vzdělávání. Kde je kladen důraz především na memorování a faktickou orientaci. V dnešní době existuje nespočet univerzit koncipujících svá kurikula po vzoru liberálního vzdělávání. Jsou jimi například Yale-NUS (National University of Singapur) College v Singapuru, Washington College ve Spojených státech či Erasmus University College v Holandsku.⁵⁴

V následující kapitole se budu věnovat hlavním znakům, které liberálního vzdělávání nejlépe vystihují. Zaměřím se především na odlišnost oproti tradičnímu pojetí obsahu a metod vzdělávání.

53 HARARI, Y. N. 21 lekcí pro 21. století. Přeložil Zdena GUBALOVÁ. Voznice: Leda, 2019, s. 283-291.

54 ZAKARIA, F. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017, s. 35-52.

3.2 Hlavní znaky liberálního vzdělávání

Liberální vzdělávání je koncept, který se především zaměřuje na *podněcování intelektuální zvědavosti, rozvoj kritického myšlení, sebereflexi, vůdčí schopnosti a dovednosti, rozvoj týmové práce, smysl pro odhodlání a zvýšenou citlivost na sociokulturní prostředí*. Klade důraz na vytvoření studijního prostředí, kde student přebírá *odpovědnost za učení a úlohou učitele je, aby ho na této cestě vedl*. Podstatou liberálního vzdělávání je položit základy, jež jsou *společné všem*. Cílem není učit to, co je typické pro jednu konkrétní profesi či oborovou oblast.⁵⁵ Z toho plyne, že studenti jsou vystaveni znalostem z mnoho různých oborů a neexistuje zde přímá specializace v konkrétní oblasti.⁵⁶

Liberální vzdělávání staví svůj základ na třech základních dovednostech. První dovedností je schopnost **písemného projevu**. Rozvoj schopnosti psaní je důležitý, protože se člověk u této činnosti musí soustředit a velmi rychle přemýšlet. Což znamená, že jedinec nerozvíjí pouze schopnost psát, ale zároveň se musí i velmi rychle rozhodovat a přemýšlet. Dále je důraz kladen na zřetelný a srozumitelný **ústní projev**. Jasná a srozumitelná komunikace by měla být nejdůležitější součástí intelektuální zkušenosti studentů. Studenti rozvíjejí schopnost mluvit nejčastěji při vysvětlování vědeckých experimentů či při přednášení prezentace. Schopnost srozumitelného slovního vyjádření lidem usnadňuje sdělovat jejich myšlenky, názory a postoje. Umění mluvit znamená schopnost pochopit to, o čem v hlavě přemýšlíme, odfiltrovat přebytečné nebo nedokončené myšlenky a na závěr sdělit logickým způsobem naše myšlenky ostatním lidem. Závěrečný bod, který je pro liberální vzdělávání klíčový, je důraz na rozvinutí schopnosti **učit se**. Jedná se o schopnost uvědomit si, jak se sám mohu vzdělávat, kde mám hledat informace a z jakých zdrojů bych měl čerpat. Zároveň zahrnuje schopnost umět detailně **číst**, hledat nové prameny či hledat tvrzení podporující nebo vyvracející konkrétní hypotézu.⁵⁷

Tato schopnost je pro moderního člověka naprosto klíčová, protože v dnešním světě moderní ekonomiky je důležité, aby se člověk neustále vzdělával nejen v oboru, ve kterém působí.⁵⁸

55 HADZIGEORGIU, Y. "Reclaiming Liberal Education" Educ. Sci. 9, no. 4: 264., 2019, s. 7-12.

56 V českém prostředí takový přístup ke vzdělávání nazýváme všeobecné vzdělávání, které je typické pro nižší a vyšší stupně gymnázia.

57 ZAKARIA, F. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017, s. 40-50.

58 Tamtéž, s. 53-62.

Liberální vzdělávání není pouze určitou formou kurikula poukazující na dovednosti a schopnosti, které by se měly rozličnými metodami rozvíjet. Nelze jej považovat za určitou formu všeobecného či širokého vzdělávání, nebo ho považovat za spojnicí informací z různých oborů. Koncept liberálního vzdělávání zahrnuje celkovou koncepci rozvoje lidské osobnosti. Tento rozvoj probíhá na základě několika metod. Jednou z těchto metod je například **studium klasických děl**. Při čtení klasických děl dochází k tomu, že se studenti setkávají s myšlenkami, zkušenostmi a emocemi osob z dob dávno minulých, na které by v životě nikdy narazili. Když studujeme historii, tak se setkáváme s historickými osobnostmi z nejrůznějších období a můžeme se poučit z jejich úspěchů či neúspěchů. V dnešní době většina lidí dostatečně nevěnuje čas k **uvážování o smyslu života**. Nevěnují přílišnou pozornost tomu, co se uvnitř nich odehrává, aby zjistili, jaké jsou jejich silné a slabé stránky. Zároveň nedostatečně vnímáme naše okolí a neklademe si důležité životní otázky, které vedou k **sebepoznání**. K tomu, aby člověk hledal ve svém životě smysl a odhalil své silné a slabé stránky, potřebuje určitý stimul, který dokáže poskytnout rozličnými způsoby liberální vzdělávání.⁵⁹

V neposlední řadě je důležité poukázat na obsah liberálního vzdělávání. Liberální vzdělávání představuje interdisciplinární platformu, jejíž cílem je zprostředkovávání studentům modely a paradigmata z různých vzdělávacích oborů. Obsah liberálního vzdělávání se zaměřuje na humanitní a přírodní vědy, umění, hudbu a další odvětví. Liberální vzdělávání rozvíjí u studentů schopnosti **propojovat a integrovat znalosti** z rozličných oblastí lidského života a pomáhá jim je aplikovat v současných i budoucích scénářích reálného světa.⁶⁰

V následující kapitole se budu věnovat vztahu mezi liberálním vzděláváním a krizí liberalismu. Pokusím se nastínit jednotlivé dopady krize liberalismu na pojetí liberálního vzdělávání a jeho potenciální využitelnost při řešení krize.

59 ZAKARIA, F. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017, s. 40-50.

60 HADZIGEORGIOU, Y. "Reclaiming Liberal Education" Educ. Sci. 9, no. 4: 264., 2019, s. 7-12.

Tabulka 4: Hlavní znaky liberálního vzdělávání

Podněcování intelektuální zvědavosti	Intelektuální zvědavost je podněcována skrze učební metody jako je brainstorming, diskuse na rozličná témata či zpracování esejí, prezentací a referátů.
Rozvíjení soft skills	Mezi soft skills se řadí kritické myšlení, kooperace, sebehodnocení, chuť se sebevzdělávat, práce s informacemi, logické myšlení a umění argumentace.
Odpovědnost za vlastní učení	V rámci liberálního vzdělávání není učitel hlavním zdrojem informací, jeho rolí je pouze studenty vést na cestě za poznáním. Studenti by měli být především samostatní tvůrci svých vědomostí a dovedností.
„Tři pilíře“	Liberální vzdělávání si zakládá na třech základních pilířích. Je to písemný projev, ústní projev a schopnost detailního čtení.
Studium klasických děl	Ve většině koncepcí liberálního vzdělávání najdeme důraz na studium klasických děl, které studentům zprostředkovávají pohled, názory a hodnoty postav z minulých dob.
Propojování a integrace znalostí	Koncept liberálního vzdělávání se nezaměřuje výlučně na jednu konkrétní vědní oblast. Z toho důvodu umožňuje mezipředmětovost a provázanost mezi učebním obsahem.
Sebepoznání	Skrze sebereflexi a seminářů osobnostního rozvoje je jedinec schopen poznat své silné a slabé stránky. Zároveň dokáže porozumět svým myšlenkám, názorům a postojům.

3.3 Krize liberalismu a liberální vzdělávání

Krize liberalismu se za prvé dotýká **ekonomické sféry**, kdy je ekonomický růst považován za hlavní cíl státu. Za účelem ekonomického růstu se postupně proměňuje celá struktura a organizace společnosti. Na rovině pracovního trhu jsou to změny v požadované kvalifikaci, která má být především vyjádřena *úzce specializovaným vzděláním* v oboru a pracovní zkušeností. Zároveň by se toto vzdělání mělo dotýkat především oborů **STEM**⁶¹ (věda, technologie, strojírenství a matematika), které poskytují poznatky z oblasti vědy a techniky. Studium takových oborů je přímo podporováno státem, protože vědní a strojní oblasti přímo napomáhají ekonomickému růstu. Vyspělé demokratické státy každoročně investují nemalé částky do vědy a výzkumu za účelem pokroku a především ekonomického růstu.⁶²

Pro liberální vzdělávání to znamená, že není na něj z pohledu společnosti i státu pohlíženo jako na vhodnou cestu k dosažení kvalifikace vyhovující požadavkům pracovního trhu. Jeho charakteristická pružnost a všeobecnost je vnímána jako problematický aspekt v rámci pracovního trhu. Je třeba poznamenat, že *úzce specializované vzdělání* se s rozvojem vědních oblastí STEM proměňují. Z toho důvodu je na pracovníky kladen požadavek neustálého vzdělávání a aktualizace jejich znalostí v oboru. To může být značný problém, jelikož v rámci *úzce specializovaného vzdělávání* není dostatek prostoru na rozvíjení schopnosti **celoživotního vzdělávání**, které je z důvodu proměňujících se požadavků pracovního trhu velmi potřebné. Na druhou stranu, připomeňme si, že liberální vzdělávání má za cíl v člověku probudit zvědavost a touhu po znalostech, čímž v jedinci může formovat vlohy k celoživotnímu vzdělávání. Studium liberálního vzdělávání nutně neznamená zavrnutí vědních oborů spadající pod STEM. V rámci svého studia si mohou studenti zvolit kurzy, které jsou čistě orientované na přírodní vědy, ale zároveň si volí i kurzy z oblasti humanitních věd či umění.⁶³

Za druhé, krize liberalismu je mimo jiné vyjádřením nespokojenosti občanů se systémem liberální demokracie, která vede k podpoře populistických stran či stran antiliberálních. S nárůstem populismu souvisí silný **odpor vůči elitám** a rozmach **etatismu**. Liberální vzdělávání je mnoha lidmi považováno za *elitní*, což znamená, že

61 science, technology, engineering, and mathematics.

62 DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019. s. 25-30.

63 HADZIGEORGIU, Y. "Reclaiming Liberal Education" Educ. Sci. 9, no. 4: 264., 2019, s. 7-12.

dle této kritiky, liberální vzdělávání podporuje vytváření elit a jeho činností elity přímo vznikají. Současně je považováno za elitní z toho důvodu, že přijímací zkoušky na tyto obory jsou mnohdy velmi náročné a aby bylo možné takové obory studovat, tak je potřeba platit školné, které si nemůže dovolit každý.⁶⁴

Co se týče etatismu, ten je vyjádřen především trendem politických stran, který spočívá v procesu *personalizace politiky*. Politické strany sázejí na silné lídry, kteří je reprezentují a zastupují. Občané mnohdy touží po velké politické osobnosti, která za ně nalezne rychlá a účinná řešení různých politických, ekonomických i sociálních problémů. Z toho může plynout, že lidé sami o sobě nemají zájem účastnit se na politickém dění a ani se vzdělávat v oblasti politiky, protože jsou zde velké politické osobnosti, které vždy za ně samotné naleznou řešení na palčivé problémy současnosti. Z tohoto důvodu může být liberální vzdělávání považováno za neúčinné. Proč by měl běžný pracující člověk přemýšlet nad složitými socio-ekonomickými problémy, které za něj může vyřešit schopný politik zastupující konkrétní politickou stranu.⁶⁵ To znamená, že pokud lidé nemají zájem o *politickou participaci*, tak nebudou mít ani zájem o liberální vzdělávání, které přímo politickou participaci podporuje a poskytuje poznatky potřebné pro pochopení aktuální politické situace. Zároveň kultivuje v člověku dovednosti nutné k efektivní činnosti v oblasti politiky. Konkrétně se jedná o *srozumitelný písemný projev, rétorické dovednosti a schopnost kritického čtení*. Současně je také kladen důraz na rozvoj *argumentačních dovedností a logického myšlení*. Za pomoci této „výbavy“ je schopen člověk efektivně obhajovat a prosazovat své názory a návrhy. Pokud je jeho komunikace s lidmi srozumitelná, tak je větší šance, že osloví daleko více lidí a získá si jejich důvěru, což je pro politické působení nesmírně důležité.⁶⁶

64 Entwistle, H. *Liberal Education: Elitist and Irrelevant to Everyday Life?*. Philosophical Inquiry in Education 27, 2020. s. 1-4.

65 DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements, 2013. s. 25-28.

66 ZAKARIA, F. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017, s. 53-59.

Za třetí, dochází k odpoutání člověka od jeho biologických a sociálních daností (např. sociální vrstva, etnická identita, pohlaví, gender). S tím souvisí finální cíl liberalismu spočívající v **osvození člověka** od jeho prostředí, kultury, hodnot či náboženské víry. Liberalismus věří, že všechny tyto aspekty lidského života člověka omezují a svazují. Avšak tímto procesem vzniká u lidí problém s určením jejich identity, která je postupně nahrazována *ekonomickou identitou spotřebitele*. Podstata lidí začíná být redukována skrze konzum na *potřeby a jejich způsoby uspokojování*. Zároveň je s tím spojeno přesvědčení, že člověk sám moc dobře ví, co potřebuje a na základě toho dokáže činit racionální rozhodnutí. Jeho přání a představy o světě musí být respektovány, protože člověk je v rámci liberální teorie svobodné, autonomní a racionální individuum.⁶⁷

Mnoho autorů poukazuje na **fenomén kulturního narcismu**, který je přímo spojen se současnou krizí liberalismu. Kulturní narcismus je charakteristický tím, že *lidé pocítují všeobecnou lhostejnost k minulosti i budoucnosti, mají problémy s empatií, zažívají krizi identity a vztahů a v neposlední řadě se pokoušejí strhávat veškerou pozornost na svou osobu*. Z kulturního narcismu pramení i snížená schopnost tolerance vůči druhým lidem.⁶⁸ Jedním z cílů liberálního vzdělávání je důraz na sebepoznání a poznání druhých skrze semináře zabývající se etikou, kulturní antropologií či osobnostním rozvojem. Současně pěstuje u lidí smysl pro ctnost, kultivovanost, spolupráci a obětavost ve prospěch druhých. Zprostředkovává lidem zkušenost s odlišnými kulturami a sociálními prostředími, tím posiluje vzájemné pochopení a toleranci mezi lidmi. V neposlední řadě je důležité poukázat ve souvislosti s krizí liberalismu na **rostoucí moc nadnárodních společností**, které potlačují suverenitu národních států. Několik málo zemí v Evropě, jako je například Maďarsko či Polsko se otevřeně proti vlivu nadnárodních organizací postavily a záměrně se snaží zamezit vzdělávání, které vede k *multikulturalismu a evropské identitě*. Činí tak za účelem *zachování státní suverenity a národních hodnot a tradic*.

67 DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements., 2013. s. 21-32.

68 Lasch, C. *The culture of narcissism: American life in an age of diminishing expectations*. New York: Warner Books. 1980. s. 9-15.

I v tomto případě by mohlo být liberální vzdělávání užitečné, protože učí studenty poznávat svou vlastní kulturu a zároveň u nich buduje respekt k cizím kulturám. Tudíž do jisté míry vyjadřuje přesvědčení, že vlastní národní identita je stejně důležitá jako ta nadnárodní.⁶⁹ V této kapitole jsem poukázal na propojení fenoménu krize liberalismu ve spojitosti s konceptem liberálního vzdělávání. Tato forma vzdělávání by mohla být řešením mnoha problémů, které jsou zapříčiněny současnou krizí liberalismu, ale právě kvůli krizi liberalismu je liberální vzdělávání společností i státem považované za nepřínosné a problematické.

V následující kapitole se budu věnovat rozboru debaty o liberálním vzdělávání v českém prostředí. Již jsem definoval liberální vzdělávání a poukázal na to, že se nejedná o pouhé kurikulum, ale také o komplexní nástroj rozvoje jedince.

69 PASQUERELLA, L. Liberal Education and Threats to Democracy. Liberal Education [online]. Association of American Colleges & Universities, 2020 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.aacu.org/liberaleducation/2020/fall/president>.

3.4 Současná debata o liberálním vzdělávání

V českém prostředí existuje pouze jedna forma vzdělávání, která se podobá liberálnímu vzdělávání a tou je **vzdělávání všeobecné** a humanitně orientované. Z toho vyplývá, že v českém prostředí se jedná především o debatu věnující se *uplatnitelnosti humanitních věd*. Podobným způsobem jako liberální vzdělávání nemá za úkol připravit člověka k výkonu jedné profese. Studium humanitních věd by jedinci mělo poskytnout *všeobecný rozhled a nutit ho přemýšlet o životně důležitých tématech*.

V březnu roku 2015 vyšel článek v Hospodářských novinách, ve kterém jako hlavní aktér vystupuje prezident Svazu průmyslu a dopravy Jaroslav Hanák. Článek se detailně zabývá současným vzděláváním a jeho ideální podobou. Hanák zde zastává názor, že vzdělávání musí nutně reagovat na **požadavky trhu**. Tam chybí především kvalifikovaní pracovníci v oblasti *logistických firem, energetických společností, IT a automobilového průmyslu*. Vyzývá ke zrušení většiny víceletých gymnázií a jejich nahrazení středními odbornými či učňovskými školami. Zároveň věří, že by bylo lepší, kdyby tyto školy přímo spadaly pod firmy. Ty by studentům po absolvování studia nabídly pracovní místa a pedagogům vyšší platy. Dále je zde uvedeno, že by se na netechnické vysokoškolské studijní programy neměli dostávat studenti, kteří měli v rámci předchozího studia špatné studijní výsledky. Kritizuje také velký nárůst soukromých vysokých škol a humanitně zaměřených oborů, které produkují absolventy se všeobecným humanitním vzděláním. Současnou situaci vidí jako zásadní **ekonomický problém**, který by se měl razantními kroky řešit.⁷⁰

Zmíněný článek poukazuje na současnou debatu o podobě vzdělání, která máme dvojího typu. Na jedné straně existuje *tlak trhu a firem*, který vyžaduje **úzce specializované vzdělání**. Druhým typem je **vzdělání všeobecné**, které neslouží pouze k přípravě studentů na výkon jedné konkrétní profese, ale snaží se *rozšířit jedinci obzor a jeho lidský rozměr*.⁷¹

70 HORÁKOVÁ, P. Šéf svazu průmyslu: Jsem zásadně pro povinnou maturitu z matematiky. EDUin Informační centrum o vzdělávání [online]. 2015 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/hospodarske-noviny-sef-svazu-prumyslu-jsem-zasadne-pro-povinnou-maturitu-z-matematiky/>.

71 PRŮCHA, J. et al. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 342.

V současné době panuje velmi rozšířený názor, že jediné užitečné a praktické obory jsou ty, které jsou orientované na *techniku* či *přírodní vědy*. **Humanitní vědy** jsou, co se týče uplatnitelnosti na trhu práce, považovány za *podřadné* a jsou často vnímány jako snadná cesta k vysokoškolskému titulu. **Praktické obory** poskytují absolventům *potřebnou kvalifikaci na výkon zaměstnání*, proto studenti nemají po dokončení studia problém nalézt vhodné pracovní místo v oboru. Oblast techniky a průmyslu je charakteristická také tím, že nabízí ve většině případů velmi *slušné platové ohodnocení*. Praktické obory jsou dlouhodobě považovány za *náročnější než-li* obory humanitně zaměřené. Další velkou předností praktických oborů je, že jsou *státem podporovány a ceněny*, jelikož vytvářejí zisk a podporují státní ekonomiku.⁷²

Oproti tomu humanitní obory nemohou absolventům zaručit okamžitý nástup do zaměstnání či dobré platové ohodnocení. Zároveň je nepřipravují na výkon určitého povolání v konkrétní oblasti. Avšak řeší myšlenky, které nám pomáhají *hledat smysl* našeho života a světa, ve kterém žijeme. Zabývají se také zásadními tématy jako jsou *pocity, zkušenosti, hodnoty, morálka, vztahy* či *komunikace*. **Humanitní vědy** mají za úkol *reflektovat společnost a hledat řešení* na problémy současné společnosti. V neposlední řadě plní aktivní roli ve veřejné diskusi o *společenských a etických otázkách*, napomáhají utváření *kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění* mezi lidmi.⁷³

Jak již bylo zmíněno, úzce specializované vzdělání poskytuje absolventům takovýchto oborů skoro okamžité uplatnění na trhu práce. Jak je to tedy s absolventy humanitních oborů, kde nacházejí uplatnění pokud nejsou vedeni k výkonu práce v určitém oboru? Řada lidí by pravděpodobně odpověděla, že s neužitečným a nespécializovaným vzděláním skončí akorát tak na úřadu práce či za pokladnou v supermarketu. Ve skutečnosti se většina absolventů humanitních oborů věnuje oblastem, bez kterých by společnost nemohla zcela fungovat. Například jako sociologové či politologové poskytují *odborné poznatky*, které lze prakticky uplatnit v nejrůznějších oblastech našeho života. Řada z nich *zprostředkovává výměnu* s jinými zeměmi či kulturami jako překladatelé či pořadatelé kulturních akcí. V neposlední řadě

72 Rozdíl mezi humanitním a technickým studiem – vnímáte to stejně? [online]. 2018 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/rozdil-mezi-humanitnim-a-technickym-studiem>.

73 HAMPL, V. Současnost a budoucnost humanitních oborů. IForum: Online magazín Univerzity Karlovy [online]. 2009 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-7109.html>.

je potřeba zmínit, že mnoho z nich si vybere velmi náročnou a odpovědnou práci s lidmi v roli učitelů nebo psychologů.⁷⁴

Absolventi humanitních oborů mají velmi široké uplatnění v nejrůznějších oblastech jako je školství, poradenská činnost v oblasti klinické psychologie, politika, ekonomika, právo, IT a jiné již zmíněné oblasti. Důvodů, proč jsou absolventi humanitních oborů natolik flexibilní, je hned několik. Prvním z nich je, že studium humanitních věd jedince vybaví schopnostmi jako jsou *kritické myšlení, práce s informacemi* – ověřování informací, práce s vhodnými zdroji, *umění argumentace a logické myšlení*. Všechny tyto „soft skills“⁷⁵ u jedince podporují kreativitu a flexibilitu. Zároveň jsou soft skills považovány za žádoucí atribut na pracovním trhu. Druhý fakt je, že absolventi během svého studia získají rozmanitou škálu dovedností a schopností, které je vedou k *celoživotnímu vzdělávání* a často se u nich vyvine schopnost *pracovat nad rámec oboru a školních povinností*. Třetím faktem je, že u absolventů humanitních věd je rozvinuta schopnost *podnikavosti* a mají nadšení měnit svět kolem sebe a překonávat životní překážky.⁷⁶ Do této chvíle jsme se věnovali především oblasti uplatnitelnosti všeobecného vzdělání v rámci pracovního trhu. Nyní se však přesuneme k oblasti osobnostní a sociální stránky člověka, kterou liberální vzdělávání kultivuje. Liberální vzdělávání si především klade za cíl **vychovávat občany**, kteří dokáží myslet a chovat se *inteligentně a zodpovědně*. Konečným cílem liberálního vzdělávání je *změna v jedincově perspektivě*. Jednou z možných cest jak změnit perspektivu jedince je skrze *získávání znalostí z různých zdrojů*. Tato proměna perspektivy vede ke změně uvažování studentů a také ke změně způsobu, jakým vnímají svět kolem sebe. Liberální vzdělávání vede jedince k *otevřenému a pokračujícímu dialogu*, který mu pomůže rozvíjet své intelektuální dovednosti, morální hodnoty a uvědomit si význam informací a znalostí pro jeho vlastní život.⁷⁷

74 SOUKUP, D. Co dělají absolventi humanitních oborů [online]. 2018 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/daniel-soukup-co-delaji-absolventi-humanitnich-oboru-7627387>.

75 Do českého jazyka překládáno jako měkké dovednosti.

76 HAMPLOVÁ, Š. Jsem filozof, kdo mě zaměstná? Budoucnost humanitního vzdělávání nemusí být černá. E15.cz [online]. 2017 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/jsem-filozof-kdo-me-zamestna-budoucnost-humanitniho-vzdelavani-nemusi-byt-cerna-1331746>.

77 HADZIGEORGIU., Y. "Reclaiming Liberal Education" Educ. Sci. 9, no. 4: 264., 2019, s. 7-12.

Má také **psychohygienickou úlohu**, kdy snižuje citlivost jednotlivců na potenciální stresory tím, že poskytuje *psychologickou ochranu v podobě sebeúcty, osobní bezpečnosti a autonomie*. Liberální vzdělání má navíc potenciál **osvobodit mysl** studentů z běžné každodenní zkušenosti, která i když je důležitá pro výuku a vzdělávání, nepomáhá rozšiřovat intelektuální obzory studentů. Současně produkuje *nezávislé* myslitele hledající *pravdu* nespoutanou dogmatem, ideologií či předsudky. Přesto má také schopnost podporovat zdvořilost, podporovat dialog napříč odlišnostmi a bojovat proti antiintelektualismu, produkovat občany, kteří jsou méně náchylní k manipulaci a předsudkům a jsou více nakloněni *občanské a demokratické angažovanosti*. Liberální vzdělávání nabízí vhodné prostředky k zajištění trvalého zapojení svobodných lidí, kteří jsou jednotní v jejich snaze o *zachování demokratických principů spravedlnosti, svobody, lidské důstojnosti a rovnosti všech lidí*.⁷⁸

V této kapitole jsem poukázal na hlavní přínosy liberálního vzdělávání pro člověka a celou společnost v oblasti ekonomické, politické i sociální. Avšak abychom si mohli lépe představit přínos liberálního vzdělávání, tak je potřeba si jej demonstrovat na následujících dvou příkladech.

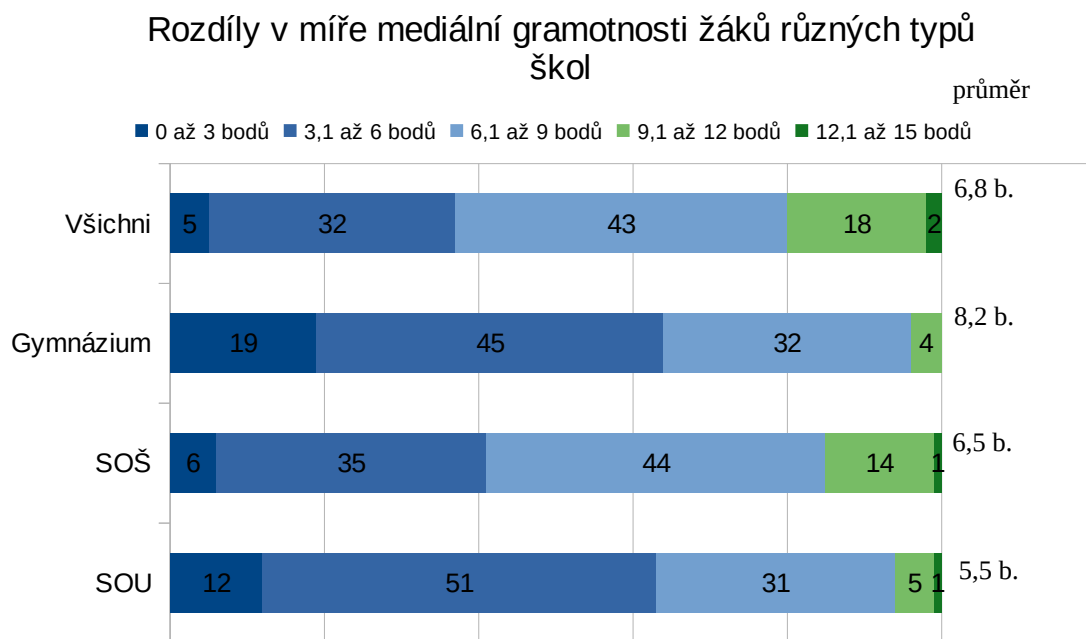
78 PASQUERELLA, L. Liberal Education and Threats to Democracy. Liberal Education [online]. Association of American Colleges & Universities, 2020 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.aacu.org/liberaleducation/2020/fall/president>.

V červnu roku 2018 provedla nezisková organizace Člověk v tísni v rámci programu Jeden svět na školách výzkum zaměřující se na mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím. Výzkum byl realizován ve spolupráci s agenturou Median. Výzkum se skládal ze dvou hlavních částí. První z nich byla zaměřena na testování mediální gramotnosti za pomoci patnácti úloh a analýzy několika mediálních sdělení. Druhou část tvořily otázky věnující se postojům a názorům vůči médiím. Vyskytovaly se zde otázky jako jsou například: *Jaká je úloha médií v demokracii? Jaká média považujete za důvěryhodná? Jsou fake news skutečným problémem, který by měl být řešen?* Z výsledků výzkumu vyplývá několik klíčových zjištění. Prvním ze zjištění je, že studenti středních škol mají **velmi slabé znalosti o zobrazovaném obsahu na internetu**. Toto zjištění je velmi alarmující, jelikož v dnešní době většina středoškoláků čerpá informace především z internetu.

Druhým zjištěním je, že studenti mají **problém s kritickým posuzováním konkrétního mediální sdělení**. Při posuzování důvěryhodnosti článků na Facebooku zvolila pouze polovina studentů správnou odpověď, studenti gymnázií si vedli lépe než studenti učilišť. Poměrově se jedná o 65 % správných odpovědí oproti 41 % odpovědí nesprávných. Třetím zjištěním je, že si studenti nejsou jisti, která média mají řadit mezi veřejnoprávní a někteří z nich k nim dokonce řadí i weby dezinformační. Mnozí považují za veřejnoprávní média i komerční televize, rádia nebo weby. Závěrečným zjištěním je, že studenti jsou **odpůrci vlastnictví médií politiky**, jednotlivé vlastníky soukromých médií však většinou neznají. V závěrečné zprávě můžeme ještě nalézt následující zjištění vycházející především z první části výzkumu: *„Výsledky testu naznačují, že mediální gramotnost středoškoláků je nízká. Největší část středoškoláků (43 %) se umístila ve střední kategorii (6,1 – 9 bodů, zhruba polovinu úloh tedy nedokázali správně vyřešit), podíl studentů v krajních kategoriích je relativně nízký (5 % v nejnižší kategorii a 2 % v té nejvyšší). Mezi jednotlivými typy škol jsou výrazné rozdíly: 36 % gymnazistů se umístilo ve dvou nejvyšších kategoriích (oproti 15 % studentů odborných škol a 6 % studentů učilišť). Ve dvou nejnižších kategoriích se naopak umístilo 63 % studentů učilišť, 41 % studentů odborných škol a 19 % gymnazistů.“*⁷⁹

79 ČLOVĚK V TÍSNI. Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/medialni_gramotnost_zaku_2018.pdf.

Graf 1: Rozdíly v míře mediální gramotnosti žáků různých typů škol

N= 1002 respondentů; v grafu jsou znázorněna % odpovědí.

V září roku 2015 byl zahájen mezinárodní výzkum CATCH-EyoU⁸⁰, který pokračoval až do roku 2018. Organizaci celého výzkumu měla na starost především profesorka Elvira Cicognani z Boloňské univerzity v Itálii. Na projektu se podílel i český tým odborníků pod vedením profesora Petra Macka z Masarykovy univerzity v Brně. Hlavními cíli projektu bylo porozumět, jakými různými způsoby se projevuje **aktivní občanství mladých lidí** na lokální, národní i celoevropské úrovni. Dále popsat faktory, které aktivní občanství mladých lidí formují (individuální faktory, rodina, vrstevníci, volnočasové organizace, média, škola). Cílová skupina projektu tvořila *mladistvé od 16 do 26 let*.⁸¹ Z výzkumu vzešlo hned několik zajímavých závěrů, které zachycují současný stav aktivního občanství mladých lidí. V části věnující se participaci lze nalézt, že mezi mladými lidmi je jen velmi malý podíl těch, kteří se zapojují do institucionalizované politiky. Jedná se například o podporu politiků a stran v politické kampani.

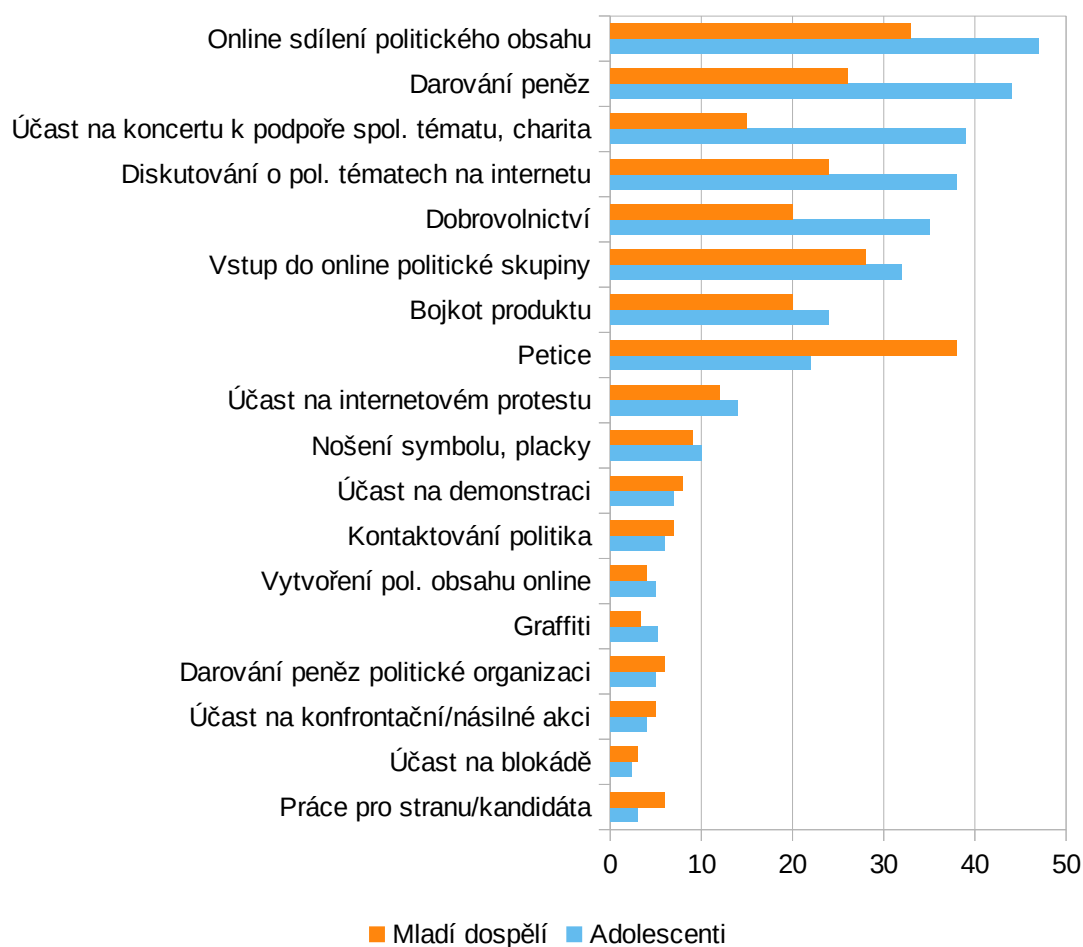
Na druhou stranu se mnoho z nich angažuje v **oblastech sociálních** jako je *charitativní činnost* či *dobrovolnictví* a také se zapojuje prostřednictvím sociálních sítí. S nízkým zapojením do institucionalizované politiky je také spojen *odpor mladistvých vůči protestní aktivitě* (např. demonstrace či stávká). Protestní aktivitu vnímají jako něco negativního, čemu by se mělo zabránit. Avšak ve většině případů mladí připouštějí, že protestní aktivity mohou přitáhnout pozornost široké veřejnosti k aktuálním a ožehavým tématům. Další část výzkumu se věnovala tomu, co mladistvým **brání v aktivním zapojení** do občanského a politického dění. V této části vyplynulo, že existuje mnoho důvodů, které mladým lidem brání v aktivním zapojení. Je tomu například *nedostatek informací, strach ze sebevyjádření a nízká důvěra ve schopnosti formulovat a argumentovat vlastní názor*. Mladiství mají pocit, že jejich názory nikoho vlastně nezajímají, ať už se jedná o jejich vlastní rodiče, vrstevníky či širokou veřejnost. Tento pocit nepopisovali pouze mladiství z České republiky, vyskytoval se i v dalších zemích zahrnutých v projektu. S tím se pojí následná *rezignace, pasivita, demotivace a odcizení*.⁸²

80 V anglickém originále: Constructing Active Citizenship with European Youth: Policies, Practices, Challenges and Solutions.

81 Výzkum CATCH-EyoU: Constructing Active Citizenship with European Youth: Policies, Practices, Challenges and Solutions [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://ivdmr.fss.muni.cz/vyzkumna-temata/obcanstvi-a-demokracie/catch-eyou>.

82 MACKOVÁ, A. Výzkum CATCH-EyoU: Závěrečná zpráva české části projektu [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://ivdmr.fss.muni.cz/media/3077209/catch_zprava.pdf.

Graf 2: Občanská a politická aktivita mladistvých

Šetření z roku 2016. Podíly respondentů (%), kteří v posledním roce vykonali některou z těchto aktivit.

Z výzkumu také vzešlo, že se většině škol nedaří podporovat **informovanost a zájem či kompetence spojené s aktivním zapojením** do občanského a politického dění. Problémem může být to, že téma občanství či demokracie se v osnovách jednotlivých předmětů objevují opakovaně, ale problémem je, že nejsou považovány za hlavní témata. Školy, které jsou v tomto počínu úspěšné jsou specifické v tom, že *zapojují studenty do výuky, činnosti školních parlamentů, studentských projektů a spolků*.⁸³ Z obou příkladů můžeme pozorovat dva velké problémy současné společnosti. Jsou jimi *nízká mediální gramotnost a nedostatek občanské aktivity mladistvých*. Příklady měly za cíl demonstrovat to, že jsou zde společenské problémy, které by mohly být řešeny skrze liberální vzdělávání. Na jednu stranu je důležité, aby bylo vzdělání využito k výkonů

83 MACKOVÁ, A. Výzkum CATCH-EyoU: Závěrečná zpráva české části projektu [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://ivdmr.fss.muni.cz/media/3077209/catch_zprava.pdf.

určité profese, zvýšení zaměstnanosti a ve finále podpoře ekonomiky. Avšak na druhou stranu je politická angažovanost, informovanost lidí o současném dění a schopnost nenechat se manipulovat médii stejně důležitá jako ekonomický rozvoj země. Závěrem bych rád zdůraznil, že ekonomický rozvoj a rozvoj vzdělanosti spolu souvisí a jeden bez druhého nemůže existovat.

Tabulka 5: Dvě podoby vzdělání

Všeobecné vzdělání	Vzdělání s odborným zaměřením
Znalosti z různých odvětví a vědních oborů	Výhradně znalosti z cílového oboru
Důraz na všeobecný rozhled a široké uplatnění	Důraz na pracovní uplatnění v cílovém oboru
Důraz na teoretické i praktické znalosti	Důraz především na praktické znalosti
Rozvíjení „soft skill“ – kritické myšlení, umění argumentace, práce s informacemi	Rozvíjení kvalifikace v rámci jednoho oboru
Důraz na sebepoznání a sebereflexi	Důraz na hodnocení výkonu jedince

V říjnu roku 2017 bylo v rámci volební kampaně pozváno k rozhovoru pro rádio Český rozhlas několik představitelů politických stran. Hosté diskutovali s moderátorem na nejrůznější témata spojená s řízením země. Jedním z probíraných témat byla **podoba českého školství**. V jednom z rozhovorů účinkoval předseda hnutí Svoboda a přímá demokracie (SPD) Tomio Okamura, který se vyjádřil k současné podobě českého školství. Problém vidí v tom, že je manuální práce prezentována jako něco méněcenného, proto se většina mladých lidí rozhoduje studovat vyšší odborné školy a vysoké školy. Tvrdí, že tyto školy mají za cíl *přijmout co největší počet studentů*, protože chtějí získat *příspěvky od státu*. Aby mohli přijmout co největší počet studentů, tak vypisují obory, které nemají na pracovním trhu žádné uplatnění. Říká, že absolventi těchto oborů zůstávají na úřadech práce nebo se nerealizují v oboru, který vystudovali. Dále dodává, že na trhu práce je *nedostatek lidí, kteří se věnují řemeslu* a proto řemeslo vykonávají lidé jiné státní příslušnosti.

Navrhuje změnit koncepci školství, rehabilitovat manuální práci a zlepšit financování školství. V neposlední řadě zmiňuje, že cílem hnutí SPD je zrušit multikulturní výchovu a nahradit ji výchovou vlasteneckou. V tomto rozhovoru lze pozorovat prvky kritiky konceptu liberálního vzdělávání⁸⁴. Okamura zastává myšlenku, že by se **vzdělávání mělo striktně přizpůsobit potřebám trhu**. Z toho vyplývá, že by měl být důraz především na *státní podporu oborů, které mají uplatnění na trhu práce* a jsou považovány za užitečné (především obory s vyučením). Zároveň zdůrazňuje, že je potřeba zrušit výuku **multikulturní výchovy**, která má za úkol vychovávat občany k toleranci. Zavedením vlastenecké výchovy chce posílit národní identitu a bojovat za zachování kulturní tradice. Multikulturní výchovu označuje jako *ideologickou indoktrinaci* vedenou Evropskou unií. Další zmíněnou kritikou je, že liberálního vzdělávání studenty nepřipravuje na výkon povolání v jednom oboru, z toho důvodu je mnoho z nich nezaměstnaných.⁸⁵

Podobná kritika liberálního vzdělávání není v českém prostředí ojedinělá. Dalším kritikem liberálního vzdělávání je bývalý politik a pedagog Václav Klaus mladší. V květnu roku 2014 byl pozván jako host do pořadu Hyde park. Kritizoval existenci vysokoškolských oborů, které jsou dle jeho názoru **nepotřebné** a bez uplatnění na

84 Pro lepší srozumitelnost textu je v tomto případě liberální vzdělávání vnímáno jako ekvivalent k pojmu všeobecné vzdělávání.

85 ČESKÝ ROZHLAS. Tomio Okamura (SPD) | Parlamentní volby 2017, Youtube video [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bg-hJQxZDNQ>.

pracovním trhu. V rozhovoru se zmiňuje, že je **velký přebytek absolventů humanitních oborů**, které považuje za průmyslovou výrobu aktivistů. Dodává, že počet humanitních oborů rapidně narůstá a považuje to za problém. Věří, že absolventi těchto oborů nemají žádnou šanci na uplatnění po dokončení studia a tvrdí, že žádají stát o to, aby pro ně *generoval umělá pracovní místa*.⁸⁶ V oborech humanitně zaměřených *nevidí přínos pro jedince či společnost*. Studium humanitně zaměřených oborů vnímá jako snadnou cestu k vysokoškolskému diplomu.⁸⁷

Uveďme si ještě poslední příklad kritiky liberálního vzdělávání v českém prostředí. Jejím autorem je současný prezident Miloš Zeman, který tvrdí, že se Česká republika dlouhodobě potýká s **nedostatkem technicky vzdělaných odborníků**. Jako řešení vidí v zavedení školného pouze pro humanitních obory a tím by se dle jeho názoru *zvýšil zájem o obory technické*. Dodává, že je potřeba *radikálního zásahu státu*, jelikož trh není schopen tuto nerovnováhu vyrovnat. Za nedostatek odborníků technických profesí mohou podle Zemana rodiče, kteří dětem často určují na jaké škole by měly studovat. Dle jeho slov rodiče nejvíce tlačí své děti do studia práva či ekonomie.⁸⁸ Do této chvíle jsme hovořili o kritice liberálního vzdělávání v českém prostředí, avšak abychom mohli zachytit přesnější podstatu kritiky vedenou vůči konceptu liberálního vzdělávání, tak je potřeba se podívat i na myšlenky zahraničních autorů. Prvním z takových autorů je profesor Ryan McIlhenny působící na Geneva College v Singapuru, který ve svém článku *The Danger of a Liberal Arts Education*⁸⁹ popisuje, že většina univerzit, které se řídí konceptem liberálního vzdělávání *nepodporují svobodu a lidská práva*. Pokud chce student hovořit ke svým kolegům v rámci přednášky či semináře může pouze hovořit takovým stylem a o takovém tématu, aby z toho nevznikly širší důsledky.⁹⁰

86 HYDE PARK. Václav Klaus ml., bývalý ředitel PORG, poradce ODS pro školství [online]. 2014 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10252839638-hyde-park-ct24/214411058080505-hyde-park/>.

87 MALACHICKÁ, J. Svět podle Václava Klause mladšího? Rétorika jak z 50. let. Lidovky.cz [online]. 2016 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/nazory/malachicka-svet-podle-vaclava-klause-mladsiho.A160203_165545_in_nazory_ELE.

88 ŠVÁBEK, J. Zeman: Zaveďme školné na humanitních oborech univerzit. Novinky.cz [online]. 2015 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zeman-zavedme-skolne-na-humanitnich-oborech-univerzit-284491>.

89 Volně přeloženo do češtiny jako nebezpečí liberálního vzdělávání.

90 MCILHENNY, R. The Danger of a Liberal Arts Education [online]. 2017 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.aaup.org/article/danger-liberal-arts-education#.YHcxlfVR2U1>.

McIlhenny tvrdí, že se jedná o cenzuru a potlačení práva na svobodný projev. Uvádí, že je na univerzitní půdě povoleno hovořit pouze dvěma způsoby. Prvním způsobem je přednes, který podporuje pokračování současného stavu (*status quo*). Druhým způsobem je přednes, který prosazuje nereálné a nepravděpodobné návrhy změn současného stavu. Dodává, že univerzity by měly být garantem tolerance a měly by umožnit studentům svobodné vyjádření beze strachu z následků.⁹¹

Druhým autorem, který se zabýval kritikou liberálního vzdělávání je Dinesh D'Souza v jeho díle *Illiberal Education*⁹² poukazuje na nebezpečí relativně nového trendu v liberálním vzdělávání a tím je **politická korektnost**. Politická korektnost vyjadřuje snahu *radikálního zrovnoprávnění menšin a oslabení vlivu majoritní společnosti*. Toto zrovnoprávnění je především na rovině lingvistické, kdy jsou určité „nekorektní“ výrazy zakazovány. Mezi menšiny, která si politická korektnost dává za cíl bránit se, řadí *lidé s jinou barvou kůže, jiného náboženského vyznání či odlišné sexuální orientace*. Politická korektnost je mnohdy vyjádřena agresivní cenzurou a potlačováním svobody slova jak studentů tak pedagogů. Vliv politické korektnosti zapříčinil, že u některých výběrových řízení pro studium na univerzitě jsou upřednostňováni uchazeči jiné etnické příslušnosti. V neposlední řadě je politická korektnost v rámci liberálního vzdělávání schvalována jako vhodná metoda boje proti různým druhům nespravedlností a nerovností.⁹³ Oba autoři poukazují na to, že pokud je v rámci liberálního vzdělávání kladen přílišný důraz na toleranci a svobodu, tak si studenti mohou přestanou být vědomi, kde jejich svoboda začíná a končí. Z toho důvodu mohou mít tendenci hlásat v rámci politické korektnosti toleranci pouze pro minoritní skupiny a omezení svobody slova v podobě cenzury u členů společnosti majoritní. V další kapitole se pokusím shrnout závěry vyplývající ze současné situace liberálního vzdělávání.

91 MCILHENNY, R. The Danger of a Liberal Arts Education [online]. 2017 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.aaup.org/article/danger-liberal-arts-education#.YHcxlfVR2U1>.

92 Volně přeloženo do češtiny jako neliberální vzdělávání.

93 D'SOUZA, D. Illiberal Education: Political Correctness and the Colledge Experience [online]. 2014 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://ashbrook.org/viewpoint/illiberal-education/>.

3.5 Shrnutí současné situace liberálního vzdělávání

V předchozích kapitole jsem se zabýval konceptem liberálního vzdělávání. Pokusil jsem se jej vymezit a charakterizovat. V neposlední řadě jsem poukázal na paralelu mezi liberálním vzděláváním a fenoménem krize liberalismu. Liberální vzdělávání je koncept především známý ve státech jako jsou Spojené státy Americké, Spojené království či Jižní Korea. V českém prostředí je tomuto konceptu nejbližší koncept všeobecného vzdělávání, který klade důraz jak na studium věd jak přírodních tak i humanitních. Liberální vzdělávání má za úkol vzdělat a vychovat zvědavé občany, kteří dokáží přemýšlet o nejrůznějších problémech dnešního světa z různých úhlů pohledu. Zároveň jsou vedeni k samostatnosti, logickému uvažování a umění argumentace. Důraz je kladen především na schopnost vyjadřování a obhajování svých myšlenek. Učí jedince pracovat s informacemi, což je v současné postmoderní společnosti kruciólní. Zprostředkovává jedinci nástroje k poznání sebe samotného a druhých lidí a tím napomáhá vzájemnému porozumění a toleranci. Finálním cílem liberálního vzdělávání je poskytnout člověku všeobecný přehled skládající se ze znalostí z mnoha oborů a pomoci se mu orientovat v dnešním složitém světě.

Následně jsem se pokusil demonstrovat paralelu, která existuje mezi liberálním vzděláváním a krizí liberalismu. Tato paralela se skládá z dvou hlavních aspektů. Prvním je využitelnost liberálního vzdělávání jako nástroje k řešení krize liberalismu. Liberální vzdělávání je potenciálním řešením mnoha problémů týkajících se všech oblastí lidského života. Jsou jimi například *krize osobní identity, požadavek celoživotního vzdělávání, nízká autonomie občanů a slabý zájem občanů na politickém a občanském dění*. Druhý aspekt tvoří odmítavý přístup společnosti a státu vůči liberálnímu vzdělávání, tento postoj je utvořen na základě vlivů pocházejících z krize liberalismu. Konkrétně se jedná o *maximalizaci tržní ekonomiky, vzestup populismu a etatismu, redukce lidské identity na ekonomickou bytost (spotřebitel) řídicí se konzumem a ekonomickou kalkulací*. Vlivem nadnárodních společností je oslabována suverenita národních států a některé z nich za to viní koncepty podobné liberálnímu vzdělávání, které šíří myšlenky *tolerance, multikulturalismu a evropské identity*.

Z debaty o liberálním vzdělávání vyplývá dvojí pohled na podstatu vzdělání. Zastánci liberálního vzdělávání pojmají vzdělání jako *celkový rozvoj osobnosti v rovině kognitivní a psychosociální*. Zároveň věří, že vzdělání není pouhou vstupenkou na

pracovní trh, ale také napomáhá člověku adaptovat se na rychlé změny ve společnosti. Liberální vzdělání slouží jako nástroj, kterým jedinec pohlíží na svět a tímto pohledem jej také analyzuje a kritizuje. Slouží jako prvotní impuls k celoživotnímu vzdělávání, občanské aktivitě a holistickému rozvoji osobnosti. V neposlední řadě poskytuje jedinci svobodnou volbu kariérního postupu. Jedinec si sám volí své oborové zaměření a věnuje se mu v rámci studia. Vzdělání mu neslouží jako vstupenka na pracovní trh, ale vstupenka k sebevzdělání, které mu uplatnění může přinést. Slouží jedinci jako nástroj k hledání jeho vlastního místa ve společnosti. Druhé pojetí vzdělání pochází od kritiků liberálního vzdělání a zastánců odborného vzdělání. Vzdělání pojímají jako určitou *vstupenku na pracovní trh*. Dle nich by mělo obsahovat především poznatky a dovednosti, které jsou potřebné k výkonu určité profese. Vše ostatní jsou jen zbytečné poznatky, které jsou často při výuce opomíjeny. Zastánci odborného vzdělání by to komentovali pravděpodobně následujícím způsobem: *Proč by se měl truhlář učit o druhé světové válce, vždyť je to z dob dávno minulých a pro výkon jeho práce to není důležité. Proč by si přeci měl lámal hlavu nad tím, co je to nacismus a proč vznikl? Měl by se raději učit pouze to, co bude v budoucnu v rámci své profese potřebovat*. Dalším podstatným závěrem vycházejícím z debaty o liberálním vzdělávání je to, že je zde určitá tendence státu podporovat ať už finančně či jinými prostředky odborné vzdělávání, které je potřeba k naplnění požadavků trhu. Pro stát není výhodné podporovat druh vzdělávání, který učí občany myslet a kriticky nahlížet na svět. Prvním důvodem je fakt, že takový druh vzdělávání nabádá studenty k politickému aktivismu. Druhým je především ekonomický záměr státu. Stát se snaží maximalizovat ekonomický růst a to bez plně kvalifikovaných zaměstnanců nelze.

V závěru bych rád zmínil, že obě pojetí vzdělání jsou stejně důležité. Na jednu stranu je potřeba, abychom měli kvalifikované pracovníky, kteří mají znalosti potřebné pro daný obor. Avšak vzdělání by mělo také umožnit člověku orientovat se v dnešním složitém moderním světě.

4 Metodické listy

V následující kapitole se zmíním o odborných poznatcích z této diplomové práce, které by mohly být aplikovány do výuky občanské výchovy či společenskovedního základu na základních a střední školách. Zanalyzuji jednotlivé očekávané výstupy vzdělávacích oborů *Výchova k občanství (RVP ZV)*, *Člověk a společnost*, *Občanský a společenskovední základ (RVP pro gymnázia)* a na jejich základě předložím poznatky, které by mohly vést k naplnění jednotlivých zvolených cílů. Na základě vybraných poznatků navrhnou možnou realizaci výuky na obou stupních škol prostřednictvím metodických listů pro pedagogy. K vhodnému výběru poznatků využiji Rámcově vzdělávací program (dále jen RVP) pro základní vzdělávání a gymnázia.

Je nutné podotknout, že vybrané poznatky musejí projít didaktickou transformací, jinak by nemohly být při běžné výuce využitelné. Nejprve bych rád začal výběrem poznatků pro výuku občanské výchovy na druhém stupni základních škol. Dle RVP pro druhý stupeň základní škol se téma liberalismu objevuje především v podobě základních lidských práv či typů a formách státu. V tématickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** nalezneme několik očekávaných výstupů týkajících se především majetku a financí. Konkrétně se jedná o dva následující očekávané výstupy:

- „VO-9-3-01 Rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady“
- „VO-9-3-07 rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků ze státního rozpočtu“

Očekávaných výstupů by se dalo dosáhnout za pomoci poznatků o soukromém a veřejném vlastnictví, volném trhu a sociálním státu. Zároveň by se výuka mohla dotýkat témat jako jsou sociální a ekonomické nerovnosti, přerozdělování majetku, podpora znevýhodněných občanů a rozdíl mezi soukromým a veřejným vlastnictvím.⁹⁴

94 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4982/>.

V tématickém okruhu **Člověk, stát a právo** nalezneme očekávané výstupy zaměřující se především na formy státního uspořádání s důrazem na liberálně-demokratické uspořádání. Konkrétně se jedná o následující očekávané výstupy:

- „VO-9-4-01 rozlišuje nejčastější typy a formy států a na příkladech porovná jejich znaky“
- „VO-9-4-03 objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů „
- „VO-9-4-04 vyloží smysl voleb do zastupitelstev v demokratických státech a uvede příklady, jak mohou výsledky voleb ovlivňovat každodenní život občanů „
- „VO-9-4-05 přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod „

K dosažení očekávaných výstupů by bylo vhodné využít obecné poznatky o liberální demokracii věnující se řízení státu, roli občanů, způsobu rozhodování a vládnutí (zastupitelská demokracie, svobodné volby), lidské svobodě a jejím limitům. V tématického okruhu **Mezinárodní vztahy, globální svět** nalezneme jeden očekávaný výstup, který se dotýká tématu liberalismu. Konkrétně se jedná o následující očekávaný výstup:

- „VO-9-5-01 Popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování“⁹⁵

Výstup by se mohl naplnit pomocí poznatků o právech plynoucích z liberálně- demokratického uspořádání (svoboda, individualita (individuální pojetí dobra), konsens vyjádřený svobodou volbou) a postavení státu v rámci nadnárodních organizací (Evropská unie, NATO, globální trh). Výuka by se mohla dotýkat témat jako je národní suverenita, zahraniční vztahy, kultura, tradice a globální svět.

Všech vyjmenovaných očekávaných výstupů plynoucích z RVP ZV by se dalo z velké části dosáhnout za pomoci poznatků zmíněných v prvních dvou částech diplomové práce. Nyní se budu věnovat aplikaci vhodných poznatků do výuky společenskovedního základu v rámci středoškolské výuky.

95 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4982/>.

Ve vzdělávacím oboru **Člověk a společnost** nalezneme hned několik cílů, které se dotýkají práv plynoucích z liberálně-demokratického uspořádání a historického zrodu a odůvodnění liberalismu. Konkrétně se jedná o následující cíle:

- „*Chápání současnosti v kontextu minulosti a budoucnosti, k vnímání společenské skutečnosti v minulosti jako souhrnu příkladů modelových společenských situací a vzorů lidského chování a jednání v nejrůznějších situacích*“
- „*Vědomé reflexi vlastního jednání i jednání druhých lidí; respektování různých systémů hodnot a motivací druhých lidí; odhalování předsudků v posuzování různých lidí, událostí či sociálních jevů a procesů; rozpoznávání negativních stereotypů v nahlížení na roli muže a ženy ve společnosti*“

Cílů by se dalo dosáhnout skrze poznatky o práv plynoucích z liberálně-demokratického uspořádání, závazcích plynoucích z liberalismu (zajištění svobody, rovnosti, tolerance) a stručným historickým exkurzem do dějin liberalismu a zrodu liberálního myšlení (Velká francouzská revoluce, Anglická občanská válka). Využitím stručného historického exkurzu by došlo k mezipředmětovému vztahu mezi společenskovědním základem a dějepisem. Ve vzdělávací oblasti **Občanský a společenskovědní základ** se vyskytuje tématický okruh *Člověk ve společnosti*, který obsahuje očekávané výstupy spojené s tématy jako jsou lidská práva, kulturní odlišnosti, sociální kontrola a sociální problémy současnosti. Jedná se konkrétně o následující cíle:

- „*Respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin, na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky*“
- „*Objasní, jaký význam má sociální kontrola ve skupině a ve větších sociálních celcích*“⁹⁶

K dosažení těchto očekávaných výstupů by bylo vhodné využít poznatky z oblasti závazků plynoucích z liberalismu (tolerance, respektování práv druhých, zajištění lidských práv, hranice svobody).

96 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: MŠMT, 2007. 104 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: http://www.nuvv.cz/file/159_1_1/.

V tématickém okruhu **Občan ve státě** nalezneme očekávané výstupy týkající se témat jako jsou historické a současné formy vlády, role ústavy v liberálně-demokratickém uspořádání, podstata demokracie, politický pluralismus, dělba státní moci. Jmenovitě se jedná o tyto očekávané výstupy:

- „Rozlišuje a porovnává historické i současné typy států (forem vlády)“
- „Vymezí, jakou funkci plní ve státě ústava a které oblasti života upravuje“
- „Objasní, proč je státní moc v ČR rozdělena na tři nezávislé složky, rozlišuje a porovnává funkce a úkoly orgánů státní moci ČR“
- „Vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě“
- „Objasní podstatu a význam politického pluralismu pro život ve státě, uvede příklady politického extremismu a objasní, v čem spočívá nebezpečí ideologií“
- „Obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování“⁹⁷

K naplnění výše zmíněných očekávaných výstupů by se dalo využít poznatků z oblasti závazků plynoucích z liberalismu (zajištění základních lidských práv – ústava, prosazování politického pluralismu), poznatky z části věnující se rozdílu mezi liberálním a demokratickým prvkem, krátkým historickým exkurzem do dějin liberalismu – především v oblasti dělby moci (Montesquieu, Locke) a výkladem věnujícímu se ideologiím a jejich charakteristickým znakům.

97 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: MŠMT, 2007. 104 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/159_1_1/.

4.1 Vzor metodického listu – druhý stupeň základních škol

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Úvodní strana

Anotace:	Metodologické listy obsahují aktivity s tematikou lidských práv plynoucích z liberálně demokratického politického uspořádání, které lze využít v hodinách občanské výchovy na druhém stupni základní školy. Využívají aktivizační metody výuky jako jsou diskuse, rozhovor či brainstorming. Aktivity pomáhají žákům uvědomit si jak se toto téma dotýká jejich osobního života. Žáci si za pomoci aktivit uvědomí jaké výhody plynou z liberálně - demokratického politického uspořádání. Dokáží rozeznat liberální prvek od prvku demokratického.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost
Vzdělávací obor:	Výchova k občanství
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	8.-9.

Seznam aktivit

Aktivita č. 1 - Svoboda

Aktivita č. 2 - Demokracie a svobodné volby

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Aktivita č. 1 - Svoboda

Anotace:	V rámci této aktivity se žáci zamyslí nad tím co to znamená svoboda. Uvědomí si, že jejich svoboda není neomezená a že ze svobody vyplývají i povinnosti.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost
Vzdělávací obor:	Výchova k občanství
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	8.-9.
Časová dotace:	20-30 minut
Organizační formy:	Frontální výuka, individuální práce žáků
Pomůcky:	Běžná či interaktivní tabule, křída nebo fixa, papír, psací potřeby, počítač s internetovým připojením

Distanční výuka

1. Žáci obdrží prostřednictvím online prostředí (Google Meet, Zoom, Microsoft Teams) odkaz na dokument vytvořený v programu Google dokumenty. V dokumentu bude mít každý žák kolonku se svým jménem a vedle ní bude prázdné místo, které bude sloužit k realizaci aktivity.
2. Jakmile žáci obdrží odkaz, pedagog je vyzve k tomu, aby se zamysleli a napsali co je napadne, když se řekne slovo svoboda. – **Metoda brainstorming**
3. Pedagog zvýrazní nápady, které souvisí se slovem svoboda.
4. Následně pedagog promítne žákům výčet aktivit u kterých žáci musí rozhodnout, jestli mají právo je vykonávat či nikoliv. Žáci se hlásí dobrovolně a odpovídají slovně, pedagog dopisuje správně odpovědi (pouze slovy ano, ne) – **Interaktivní individuální práce žáků**
5. Učitel aktivitu zakončí tím, že žákům vyloží základní informace ohledně pojmu svoboda. Žáci si informace zapisují do sešitu či textového dokumentu.

Svoboda je schopnost jednat a rozhodovat se podle sebe. Hranice svobody tvoří zákony. Svoboda není neomezená, nemohu omezovat svobodu druhých lidí.

Kontaktní výuka

1. Učitel vyzve žáky, aby si otevřeli své sešity.
2. Pedagog napíše na tabuli slovo svoboda a vyzve žáky k tomu, aby se zamysleli a napsali si do sešitu co je napadne, když se toto slovo řekne. – **Metoda brainstorming**
3. Pedagog vyvolá dobrovolníky, kteří své nápady přečtou. Pokud se v jejich výčtu vyskytne nápad související s pojmem svoboda, tak jej pedagog zapíše na tabuli.
4. Následně pedagog promítne žákům výčet aktivit u kterých žáci musí rozhodnout, jestli mají právo je vykonávat či nikoliv. Žáci se hlásí dobrovolně a odpovídají slovně – **Interaktivní individuální práce žáků**
5. Učitel aktivitu zakončí tím, že žákům vyloží základní informace ohledně pojmu svoboda. Žáci si informace zapisují do sešitu.

Svoboda je schopnost jednat a rozhodovat se podle sebe. Hranice svobody tvoří zákony. Svoboda není neomezená, nemohu omezovat svobodu druhých lidí.

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Příloha k aktivitě č.1 - Pracovní list

- Mohu vstoupit na pozemek cizí osoby, bez jejího svolení?
- Mohu reklamovat zakoupené zboží i když mi není ještě 18 let?
- Může osoba mladší 18 let požívat alkohol?
- Mohu vyznávat jakékoliv náboženství?
- Mohu veřejně říkat co chci?
- Může někdo řídit automobil na silnici bez řidičského průkazu?
- Mohu si v obchodě vzít zboží bez toho aniž bych zaplatil?
- Může si člověk sám zvolit svoji partnerku nebo partnera?
- Může plnoletý člověk volit jakoukoliv politickou stranu chce?

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Aktivita č. 2 - Demokracie a svobodné volby

Anotace:	V rámci této aktivity si žáci uvědomí význam pojmu demokracie a v čem je výhodná. Budou seznámeni se základními principy demokracie v České republice. V rámci aktivity si vyzkouší demokratickou volbu fiktivních politiků.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost
Vzdělávací obor:	Výchova k občanství
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	8.-9.
Časová dotace:	30-40 minut
Organizační formy:	Frontální výuka, skupinová práce
Pomůcky:	Běžná či interaktivní tabule, křída nebo fixa, papír, psací potřeby, počítač s internetovým připojením, hlasovací urna (krabice s menším otvorem na vrchu)

Distanční výuka

1. Pedagog promítne žákům prezentaci, která je uvede do tématu demokracie. Prezentace obsahuje základní informace o fungování zastupitelské demokracie (politické strany, parlamentní volby). Žáci při sledování prezentace odpovídají na otázky pedagoga. - **evokace za pomoci žákovských prekonceptů a úvodních informací z prezentace**
2. Žáci se rozdělí do čtyřčlenných skupin. Jejich úkolem bude vytvořit svou vlastní politickou stranu. Vymyslí název a program strany. Ke skupinové práci rozdělí pedagog studenty do skupin pomocí online platformy Google meet. Žáci následně své nápady zapisují do textového dokumentu. Následně svou politickou stranu prezentují spolužákům - **skupinová práce**
3. Po prezentacích proběhne hlasování za pomoci Google Meet. Existují zde dvě varianty - pedagog vytvoří anketu či žáci budou hlasovat za pomoci funkce "zvednout ruku".
4. Pedagog hlasy sečte a vyhlásí výsledky. K závěru aktivity žákům sdělí, že takto vypadá svobodná demokratická volba, kterou žáci provedli na základě jejich volebního práva, které skutečně získají až, když dosáhnou plnoletosti.

Kontaktní výuka

1. Pedagog promítne žákům prezentaci, která je uvede do tématu demokracie. Prezentace obsahuje základní informace o fungování zastupitelské demokracie (politické strany, parlamentní volby). Žáci při sledování prezentace odpovídají na otázky pedagoga. - **evokace za pomoci žákovských prekonceptů a úvodních informací z prezentace**
2. Žáci se rozdělí do čtyřčlenných skupin. Jejich úkolem bude vytvořit svou vlastní politickou stranu. Vymyslí název a program strany. Následně svou politickou stranu prezentují spolužákům - **skupinová práce**
3. Po prezentacích proběhne hlasování za pomoci lístečků papíru, které vhodí žáci do hlasovací urny. Žáci na lísteček napíší číslo politické strany. Čísla jsou před začátkem hlasování přiřazená pedagogem.
4. Pedagog hlasy sečte a vyhlásí výsledky. K závěru aktivity žákům sdělí, že takto vypadá svobodná demokratická volba, kterou žáci provedli na základě jejich volebního práva, které skutečně získají až, když dosáhnou plnoletosti.

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Příloha k aktivitě č.2 - Výuková prezentace

Co je to politická strana?

Jak se nazývají členové politické strany?

Jaký účel má politická strana?

Jak získá politická strana mandáty?

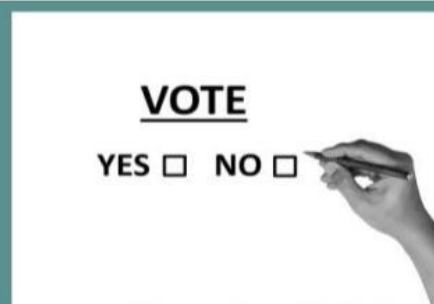
Co jsou to volby?

Kdo může volit?

Mají všechny hlasy stejnou váhu?

Koho nebo co volíme skrze volby?

K čemu volby slouží?

Člověk, stát a právo/ Lidská práva/Demokracie
Metodický list pro pedagogy
Příloha k aktivitě č.2 - Výuková prezentace

- Demokracie - vláda lidu
- Svobodné volby, všechny hlasy mají stejnou váhu
- Volí se členové jednotlivých politických stran
- Nepřímá demokracie - volí se zástupci lidu
- Volby parlamentní a komunální
- Parlamentní - volba do parlamentu (Poslanecká sněmovna a Senát)
- Komunální - volba do zastupitelstev obcí

4.2 Vzor metodického listu – střední školy

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie Metodický list pro pedagogy - SŠ Úvodní strana

Anotace:	Metodologické listy obsahují aktivity s tematikou vztahující se k politickému a sociálnímu uspořádání v rámci liberální demokracie. Využívají aktivizační metody výuky jako jsou diskuse, rozhovor či brainstorming. Aktivity pomáhají žákům uvědomit si jak se toto téma dotýká jejich osobního života. Žáci si za pomoci aktivit uvědomí jaké výhody plynou z liberálně-demokratického politického uspořádání. Dokáží popsat proč je moc ve státě rozdělena a vyjmenovat výhody kulturního a politického pluralismu.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost, Občanský a společenskovědní základ
Vzdělávací obor:	Člověk ve společnosti, Občan ve státě
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	3-4

Seznam aktivit

Aktivita č. 1 - Rozdělení moci ve státě

Aktivita č. 2 - Politický pluralismus

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie Metodický list pro pedagogy - SŠ Aktivita č. 1 - Rozdělení moci ve státě

Anotace:	V rámci této aktivity se žáci zamyslí nad tím co znamená pojem politická moc. Dok samí odůvodnit rozdělení moci ve státě. Diskutují nad otázkami týkající se politické moci.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost, Občanský a společenskovední základ
Vzdělávací obor:	Člověk ve společnosti, Občan ve státě
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	3-4
Časová dotace:	30-45 minut
Organizační formy:	Frontální výuka, individuální práce žáků, skupinová práce
Pomůcky:	Běžná či interaktivní tabule, křída nebo fixa, papír, psací potřeby, počítač s internetovým připojením, pracovní list

Distanční výuka

1. Žáci obdrží prostřednictvím online prostředí (Google Meet, Zoom, Microsoft Teams) odkaz na dokument vytvořený v programu Google dokumenty. V dokumentu bude mít každý žák kolonku se svým jménem a vedle ní bude prázdné místo, které bude sloužit k realizaci aktivity.
2. Jakmile žáci obdrží odkaz, pedagog je vyzve k tomu, aby se zamysleli a napsali co je napadne, když se řekne slovo politická moc. - **Metoda brainstorming**
3. Pedagog zvýrazní nápady, které souvisí s pojmem politická moc. Sdělí jim následující definici politické moci:
Politická moc je druh moci, která umožňuje řízení a správu společnosti. Je v rukách jednotlivce či skupin.
4. Učitel následně přečte příběh, který se týká rozdělení politické moci ve státě. Žáci bedlivě poslouchají a mohou si dělat poznámky.
5. V rámci učebního online prostředí (Google Meet, Zoom, Microsoft Teams) učitel rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin. Každá ze skupin obdrží pracovní list v online formě na kterém bude kopie příběhu a otázky k prodiskutování. Žáci budou mít za úkol diskutovat nad otázkami nacházející se v pracovním listě. Žáci se následně vrátí do společného online výukového prostředí. - **skupinová práce**
6. Učitel se postupně ptá několika skupin aby odprezentovala jejich výsledek debaty.

Kontaktní výuka

1. Učitel vyzve žáky, aby si otevřeli své sešity.
2. Pedagog napíše na tabuli slovo politická moc a vyzve žáky k tomu, aby se zamysleli a napsali si do sešitu co je napadne, když se toto slovo řekne. - **Metoda brainstorming**
3. Dobrovolníci své nápady přečtou. Učitel zapíše klíčové nápady žáků na tabuli
4. Následně žákům sdělí, že mají dobrou představu o tom, co pojem politická moc značí. Sdělí jim následující definici politické moci:
Politická moc je druh moci, která umožňuje řízení a správu společnosti. Je v rukách jednotlivce či skupin.
5. Učitel následně přečte příběh, který se týká rozdělení politické moci ve státě. Žáci bedlivě poslouchají a mohou si dělat poznámky.
6. Učitel rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin. Každá ze skupin obdrží pracovní list na kterém bude kopie příběhu a otázky k prodiskutování. Žáci budou mít za úkol diskutovat nad otázkami nacházející se v pracovním listě. - **skupinová práce**
7. Učitel se postupně ptá několika skupin aby odprezentovala jejich výsledek debaty.

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie
Metodický list pro pedagogy - SŠ
Příloha k aktivitě č.1 - Příběh

“ V daleké zemi byl žil jeden král, který oplýval neomezenou mocí. Sám navrhoval nové zákony a zároveň byl ten, kdo je schvaloval. Hlásal, že jsou všechny tyto zákony ve prospěch lidu, kterému vládl. Pokud se někdo z občanů provinil a vykonal trestný čin, byl dle zákona souzen samotným králem. Král byl jediný, který rozhodoval o vině a nevině svých občanů. Mnohokrát rozhodl podle toho o jakého člověka se jednalo, jestli o šlechtice či obyčejného rolníka. Sám král spravoval finance a ekonomický chod země, která čím dál tím víc strádala. Jednoho dne se lidé vůči králi vzbouřili a při krvavém povstání jej svrhli. Rozhodli se moc rozdělit mezi lid....”

1. Proč si myslíte, že byl král svržen?
2. Co pro naši společnost značí poslední věta na konci příběhu?
Rozhodli se moc rozdělit mezi lid....
3. Jak se politická moc dělí?
4. Jaké jsou výhody tohoto dělení?
5. Jaké mohou být nevýhody tohoto dělení?

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie

Metodický list pro pedagogy - SŠ

Aktivita č. 2 - Politický pluralismus

Anotace:	V rámci této aktivity se žáci naučí dělit politické strany na pravici, levici či střed. Uvědomí si výhody politického pluralismu. Dokáží popsat v čem politický pluralismus spočívá. Sami se zhruba dozvědí o jejich politické orientaci.
Průřezová témata:	Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana
Vzdělávací oblast:	Člověk a společnost, Občanský a společenskovědní základ
Vzdělávací obor:	Člověk ve společnosti, Občan ve státě
Klíčové kompetence:	Kompetence komunikativní, občanské, sociální a personální
Ročník:	3-4
Časová dotace:	30-45 minut
Organizační formy:	Frontální výuka, individuální práce žáků, skupinová práce
Pomůcky:	Běžná či interaktivní tabule, křída nebo fixa, papír, psací potřeby, počítač s internetovým připojením, pracovní list

Distanční výuka

1. Pedagog vyzve žáky k tomu, aby mu uvedli příklady současných politických stran.
2. Zeptá se žáků, jestli tuší, co znamená, že politická strana je levicová nebo pravicová. - **evokace, metoda brainstorming**
3. Následně žákům pedagog promítne prezentaci, která obsahuje základní informace týkající se politického spektra (dělení na pravici, levici či střed).
4. V rámci učebního online prostředí (Google Meet, Zoom, Microsoft Teams) učitel rozdělí žáky do čtyřčlenných skupin. Každá ze skupin obdrží pracovní list v online formě s otázkami věnující se politickému pluralismu.
5. Jejich úkolem bude prodiskutovat otázky z pracovního listu a následně své závěry odprezentovat. - **skupinová práce**
6. Žáci dostanou možnost vyplnit online test politického kompasu, který jim zhruba představí jaká je jejich politická orientace. Odkaz na test politického kompasu: <https://www.politicalcompass.org/test/cz>
7. Aktivita by měla být zakončena sdělením pedagoga, který by měl upozornit, že ani jedna z dimenzí politického spektra není správná či perfektní.

Kontaktní výuka

1. Pedagog vyzve žáky k tomu, aby mu uvedli příklady současných politických stran.
2. Zeptá se žáků, jestli tuší, co znamená, že politická strana je levicová nebo pravicová. - **evokace, metoda brainstorming**
3. Následně žákům pedagog promítne prezentaci, která obsahuje základní informace týkající se politického spektra (dělení na pravici, levici či střed).
4. Žáci jsou následně rozděleni do čtyřčlenných skupin a každá z nich obdrží pracovní list s otázkami věnující se politickému pluralismu.
5. Jejich úkolem bude prodiskutovat otázky z pracovního listu a následně své závěry odprezentovat. - **skupinová práce**
6. Žáci dostanou možnost vyplnit online test politického kompasu, který jim zhruba představí jaká je jejich politická orientace. Odkaz na test politického kompasu: <https://www.politicalcompass.org/test/cz>
7. Aktivita by měla být zakončena sdělením pedagoga, který by měl upozornit, že ani jedna z dimenzí politického spektra není správná či perfektní.

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie
Metodický list pro pedagogy - SŠ
Příloha k aktivitě č.2 - Výuková prezentace

Politické spektrum

Levice ←—— Střed ——→ Pravice

Politické strany většinou tíhnout k určitému bodu v rámci politického spektra. Avšak v praxi neexistuje čistě levicová či čistě pravicová politická strana. Vždy se jedná o kombinaci obou bodů.

Levice

Levá strana politického spektra se většinou orientuje na rovnostářský přístup, snaží se pomoci ekonomicky slabším občanům a klade důraz na sociální stát. Snaží se občany chránit v oblasti ekonomické i sociální. Snaží se vyrovnat existující nerovnosti. Důraz je kladen na spokojenost všech občanů (kolektiv). Prosazuje širší zapojení občanů do politiky.

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie
Metodický list pro pedagogy - SŠ
Příloha k aktivitě č.2 - Výuková prezentace

Pravice

Pravá strana politického spektra je charakteristická především orientací na rozvoj podnikání a produkce. Prosazuje rovné příležitosti a proto jsou státní kompenzace v oblasti ekonomické a sociální velmi minimální. Což znamená, že jejím hlavním cílem není vyřešit existující nerovnosti. Klade důraz především na zastupitelskou demokracii.

Střed

Kombinuje prvky levice i pravice. Nejčastěji se jedná o politické strany ekologicky či nábožensky orientované, které nemají jasný ekonomický záměr.

Člověk ve společnosti/Občan ve státě/Demokracie
Metodický list pro pedagogy - SŠ
Příloha k aktivitě č.2 - Pracovní list

Ve skupinách prodiskutujte následující otázky. Sve nápady zapište do pracovního listu.

1. Čím se od sebe liší politické strany?
2. Proč máme tolik odlišných stran?
3. Může politická strana změnit svou pozici v rámci politického spektra? Proč?
4. Myslíte si, že je pozice politického spektra současných politických stran ovlivněna sociální a ekonomickou situací ve státě? Proč?
5. Co je to vládní koalice?
6. K čemu slouží vládní opozice?

5 Závěr

V první části práce jsem si stanovil za cíl poskytnout jasné vymezení pojmu liberalismus a vytvořit přehled jeho hlavních proudů. Význam pojmu liberalismus jsem demonstroval na příkladě z reálné politické události, která ukazuje na záměnu pojmu liberalismus s pojmem demokracie. Pro lepší upřesnění jsem popsal charakteristické rysy ideologií a aplikoval je přímo na liberalismus. Přehled hlavních proudů jsem vytvořil za pomoci dělení podle Andrewa Heywooda a Pavla Barši. Oba autoři kladou důraz na proměňující se podobu a výklad liberalismu. Na závěr jsem poukázal na fenomén krize liberalismu, který je význačný především nárůstem antiliberálních názorů, potlačováním některých lidských práv, silným důrazem na ekonomický rozvoj a populismem. Celá první část práce je slouží také jako podklad pro didaktický materiál vytvořený v závěrečné části. Základní prvky liberalismu a jednotlivých proudů jsem v minimalistické podobě shrnul do přehledných tabulek.

V druhé části práce jsem se věnoval konceptu liberálního vzdělávání. Popsal jsem stav současné společnosti, která je charakteristická především tím, že je přehlcena informacemi z mnoha zdrojů. Z toho plyne požadavek efektivní práce s informacemi, jejich třídění a ověřování použitých zdrojů. Popis sloužil k nastínění ideální podoby vzdělávání, které by lidi vybavilo potřebnými schopnostmi a dovednostmi. V dnešní společnosti již přestává být důležité memorování a ohromná znalost faktů, jelikož se poznatky z různých oblastí lidského života neustále proměňují a jejich objem se rapidně zvyšuje. Okrajově jsem se také věnoval popisu trhu práce, který v dnešní době klade důraz především na celoživotní vzdělávání a úzkou specializaci. Následně jsem se věnoval popisu charakteristických znaků liberálního vzdělávání. Zmínil jsem se i o jeho cílech, které se snaží podpořit autonomii jedince, pěstují u něj zájem o poznání a budují v něm předpoklady pro celoživotní vzdělávání. Snažil jsem se zdůraznit praktické využití liberálního vzdělávání, které v sobě skrývá obrovský potenciál pro vzdělání a výchovu mladých lidí, převážně v oblasti psychohygieny, osobního rozvoje a soft skills. Současně jsem se věnoval krizi liberalismu v souvislosti s konceptem liberálního vzdělávání. Podařilo se mi nalézt paralelu mezi liberálním vzděláváním a krizí liberalismu. Poukázal jsem na potenciál liberálního vzdělávání jako nástroje k řešení problémů vzniklých krizí liberalismu. V neposlední řadě jsem zmínil kritiku liberálního vzdělávání, které na něj pohlíží jako na elitářské a pro běžný život naprosto nepotřebné.

Zajímavé bylo, že kritika liberálního vzdělávání přicházela především od politiků, kteří zdůrazňovali ekonomický růst země, národní tradice a posílení suverenity státu. Samozřejmě kritika nepocházela pouze od politiků, ale i vysokoškolských učitelů, kteří vnímali některé aspekty liberálního vzdělávání za problematické. Především se jednalo o politickou korektnost, která rozhodně liberální hodnoty neprosazuje, ba naopak je v některých případech neguje.

Závěrečná část práce je didaktickým vyústěním plynoucím z první části práce. Nejprve jsem zde zanalyzoval rámcově vzdělávací plány pro základní vzdělávání a gymnázia. Vybral jsem klíčové očekávané výstupy, které se přímo dotýkají tématu liberalismu a demokracie. Na základě této analýzy jsem stanovil vzdělávací obsah, který je z většiny obsažen či naznačen v první části práce. Následně jsem vytvořil ukázkové metodické listy, které obsahují rozličné aktivity věnující se tématům spojených s liberalismem. Aktivity využívají nejrůznější metody výuky tak, aby co nejvíce zapojily žáky do vyučovacího procesu. Metodické listy jsou určeny především pro učitele na druhém stupni základních škol a víceletých gymnázií.

Závěrem bych se rád osobně vyjádřil ke konceptu liberálního vzdělávání. Věřím, že vzdělání nemá mít podobu soupisu zapamatovaných a naučených znalostí, který by jedinci zvýšil uplatnění v rámci pracovního trhu. Z vlastní zkušenosti moc dobře vím, že se mnoho studentů danou látku naučí zpaměti, ale to neznamená, že ji rozumějí. Myslím si, že vzdělání by mělo člověku sloužit také jako nástroj k orientaci ve složitém světě. Především vnímám, jak mnoho lidí v mém nejbližším okolí nedokáže pracovat s věrohodnými zdroji informací a jsou často obětmi nepravdivých výroků, informací a mediální manipulace. Jsem přesvědčen, že bohužel v České republice stále dominuje tradiční podoba vzdělávání (viditelné je to hlavně na úrovni základního a středoškolského vzdělávání) a proto je důraz kladen na faktickou znalost, než-li na dovednosti a schopnosti, které by mohly člověku pomoci k jeho osobnímu růstu a duševní pohodě. Myslím si, že jednoho dne bude potřeba změna podoby vzdělávání a jednou z vhodných cest by mohla být právě koncepce liberálního vzdělávání.

Seznam použitých zdrojů

ANDERS, G. That 'Useless' Liberal Arts Degree Has Become Tech's Hottest Ticket [online]. 2015 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/georgeanders/2015/07/29/liberal-artsdegree-tech/?sh=50231ca9745d>.

BARŠA, P. Tři liberalismy v současné angloamerické filosofii. REFLEXE: Filosofický časopis [online]. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta: OIKOYMENH, 1995. [cit. 2021-03-09] Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_13/barsa-liberalismy.pdf.

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY. Yascha Mounk on The Crisis of Liberal Democracy, Youtube video [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=D8H-2xciXfY>.

Center for Systems Science and Engineering (CSSE), COVID-19 Dashboard, Johns Hopkins University (JHU) [online]. [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.

Citaty.net. [online]. [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty-ovzdelani/?page=5>.

CROUCH, C. Post-democracy. Polity Press. 2004.

ČESKÝ ROZHLAS. Tomio Okamura (SPD) | Parlamentní volby 2017, Youtube video [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bg-hJQxZDNQ>.

ČLOVĚK V TÍSNI. Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/medialni_gramotnost_zaku_2018.pdf.

DELLA PORTA, D. Can democracy be saved?: participation, deliberation and social movements. 2013.

DENEEN, P. J. Proč selhal liberalismus. XXI. století, sv. 52. Praha: Academia, 2019.

D'SOUZA, D. Illiberal Education: Political Correctness and the Colledge Experience [online]. 2014 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://ashbrook.org/viewpoint/illiberal-education/>

Entwistle, H. Liberal Education: Elitist and Irrelevant to Everyday Life?. *Philosophical Inquiry in Education* 27. 2020.

Freeden, M. *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2003.

HAMPL, V. Současnost a budoucnost humanitních oborů. *IForum: Online magazín Univerzity Karlovy* [online]. 2009 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-7109.html>.

HAMPLOVÁ, Š. Jsem filozof, kdo mě zaměstná? Budoucnost humanitního vzdělávání nemusí být černá. *E15.cz* [online]. 2017 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/jsem-filozof-kdo-me-zamestna-budoucnost-humanitnihovzdelavani-nemusi-byt-cerna-1331746>.

HAMPTON, J. *Political philosophy*. Boulder. Colo.:Westview Press, 1997.

HARARI, Y. N. *21 lekcí pro 21. století*. Přeložil Zdena GUBALOVÁ. Voznice: Leda, 2019.

HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.

HOLUBEC, S. *Ideologie: co vyznáváme, co potřebujeme*. *Listy: Dvuměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. Olomouc, 2006 [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=063&clanek=030605>.

HORÁKOVÁ, P. Šéf svazu průmyslu: Jsem zásadně pro povinnou maturitu z matematiky. *EDUin Informační centrum o vzdělávání* [online]. 2015 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/clanky/hospodarske-noviny-sef-svazu-prumyslu-jsem-zasadne-pro-povinnomaturitu-z-matematiky/>.

HYDE PARK. Václav Klaus ml., bývalý ředitel PORG, poradce ODS pro školství [online]. 2014 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10252839638-hyde-parkct24/214411058080505-hyde-park/>.

KIM, H. Šéf Slacku sází na absolventy humanitních oborů. Jejich uplatnění v tech firmách roste [online]. 2019 [cit. 2021-04-03]. Dostupné z: <https://forbes.cz/diky-butterfieldovi-tech-firmy-stalenabiraji-absolventy-humanitnich-oboru/>.

„Král je nahý, braňme demokracii.“: Před Hradem se demonstrovalo proti Zemanovi. Echo24 [online]. 2019 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/STAwG/kral-je-nahy-branmedemokracii-pred-hradem-se-demonstrovalo-proti-zemanovi>.

LÁNSKÝ, O. Je třeba zavrhnout liberalismus?: k jednomu problému modernity. Praha: Filosofie, 2015.

Lasch, C. The culture of narcissism: American life in an age of diminishing expectations. New York: Warner Books. 1980.

MACKOVÁ, A. Výzkum CATCH-EyoU: Závěrečná zpráva české části projektu [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: https://ivdmr.fss.muni.cz/media/3077209/catch_zprava.pdf.

MALACHICKÁ, J. Svět podle Václava Klause mladšího? Rétorika jak z 50. let. Lidovky.cz [online]. 2016 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/nazory/machalicka-svet-podle-vaclavaklausemladsiho.A160203_165545_ln_nazory_ELE.

MCILHENNY, R. The Danger of a Liberal Arts Education [online]. 2017 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.aaup.org/article/danger-liberal-arts-education#.YHcxlfVR2UI>.

Miller, David L., and Janet Coleman. Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Vyd. 2. Studium. Brno: Barrister & Principal, 2003.

NOVOTNÝ, L. Politologie. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského, 2009.

Ombudsmanka se zastala dívek, kterým škola v Praze zakázala nosit hidžáb [online]. 2014 [cit. 2021-03-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sabatova-se-zastala-muslimek-kterymskola-zakazala-nosit-hidzab.A140826_163234_domaci_cen.

PASQUERELLA, L. Liberal Education and Threats to Democracy. Liberal Education [online]. Association of American Colleges & Universities, 2020 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://www.aacu.org/liberaleducation/2020/fall/president>.

PROROK, Vladimír et al. Politologie. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.

PRŮCHA, J. et al. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: MŠMT, 2007. 104 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/159_1_1/.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/4982/>.

ROSS, S. M. THE COVID-19 Pandemic, Holistic Nursing Practice: July/August 2020 - Volume 34 - Issue 4.

Rozdíl mezi humanitním a technickým studiem – vnímáte to stejně? [online]. 2018 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/rozdil-mezi-humanitnim-a-technickym-studiem>.

SAGARIN, Edward et al., Karl Mannheim and the Sociology of Knowledge. Salmagundi (10/11), 1969.

SERHAN, Y. The EU Watches as Hungary Kills Democracy. The Atlantic [online]. 2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/04/europe-hungaryviktor-orban-coronavirus-covid19-democracy/609313/>.

SOUKUP, D. Co dělají absolventi humanitních oborů [online]. 2018 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/daniel-soukup-co-delaji-absolventi-humanitnich-oboru-7627387>.

ŠVÁBEK, J. Zeman: Zaved' me školné na humanitních oborech univerzit. Novinky.cz [online]. 2015 [cit. 2021-04-14]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zeman-zavedme-skolne-nahumanitnich-oborech-univerzity-284491>.

TOFFLER, A. The Third Wave. New York: Bantam Books., 1990.

VALEŠ, L. Dějiny politických teorií. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004.

VESELÝ, A. "Společnost vědění jako teoretický koncept.". Sociologický časopis / Czech Sociological Review 40, no. 4, 2004.

VON MISES, L. Lidské jednání: pojednání o ekonomii. Praha: Liberální institut. 2006.

Výzkum CATCH-EyoU: Constructing Active Citizenship with European Youth: Policies, Practices, Challenges and Solutions [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: <https://ivdmr.fss.muni.cz/vyzkumna-temata/obcanstvi-a-demokracie/catch-eyou>

ZAKARIA, F. Obrana liberálního vzdělání. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Academia, 2017.

Seznam grafů

Graf 1: Rozdíly v míře mediální gramotnosti žáků různých typů škol. ČLOVĚK V TÍSNI. Mediální gramotnost středoškoláků a jejich postoje k médiím [online]. [cit. 13.4.2021]. Dostupné z:

<https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/vyzkumy/medialni-gramotnost>

Graf 2: Občanská a politická aktivita mladistvých. Výzkum CATCH-EyoU: Constructing Active Citizenship with European Youth: Policies, Practices, Challenges and Solutions [online]. 2018 [cit. 2021-04-13]. Dostupné z:

<https://ivdmr.fss.muni.cz/vyzkumna-temata/obcanstvi-a-demokracie/catch-eyou>

Seznam tabulek

[2.1 Tabulka 1: Základní prvky liberalismu 17](#)

[2.3 Tabulka 2: Proudý liberalismu 23](#)

[2.4 Tabulka 3: Hlavní znaky a dopady krize liberalismu 30](#)

[3.2 Tabulka 4: Hlavní znaky liberálního vzdělávání37](#)

[3.4 Tabulka 5: Dvě podoby vzdělání 51](#)